

Corupția și evaziunea fiscală: dimensiuni economice

Dr. L. Carașciuc
Dr. M. Ciubotaru
N. Pațiu
L. Bejan

Chișinău, 2003

CZU 328.185 : 336.22 = 135.1

C 72

DESIGN:

A. Cazacu

REDACTOR:

E. Istrati

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Corupția și evaziunea fiscală: dimensiuni econ. / L. Carașciuc, M. Ciubotaru, N. Pațiu, L. Bejan; Transparency International - Moldova. – Ch.: Transparency International - Moldova, 2003 (Tipogr. „Bons Offices”). – 75 p.

ISBN 9975-9776-3-4

1000 ex.

328.185 : 336.22 = 135.1

© Transparency International - Moldova, 2003

Str. 31 August 98, 2004, Chișinău, MOLDOVA Tel/Fax. (373-22) 237876

www.transparency.md

e-mail: office@transparency.md

ISBN 9975-9776-3-4

Cuprins

Introducere	5
1. Impactul corupției pe scară internațională	6
1.1 Impactul corupției în economiile de piață dezvoltate	6
1.2 Impactul corupției în economiile țărilor în tranziție	8
2. Impactul administrării de stat asupra dezvoltării economice la nivel național	11
2.1 Indicatorii impactului administrării de stat	13
2.2 Timpul alocat pentru a satisface cerințele regulatorii	14
2.3 Costurile agenților economici pentru a satisface cerințele regulatorii de stat	15
2.4 Ponderea costurilor reglementării de stat în indicatorii macroeconomici	19
2.5 Povara reglementărilor de stat la nivel național	19
3. Impactul administrării de stat la nivel regional	23
3.1 Timpul alocat pentru a satisface cerințele regulatorii de stat	24
3.2 Costurile neoficiale ale reglementării de stat pe regiuni	25
4. Transparența procedurilor regulatorii și corupția	34
4.1 Inițierea afacerii (procedurile de înregistrare)	34
4.2 Autorizarea construcțiilor	36
4.3 Eliberarea licențelor pentru activitățile economice	38
4.4 Reglementarea activităților de import-export	40
4.5 Eliberarea certificatelor și autorizațiilor pentru produse	42
4.6 Inspekțiile organelor de stat	43
5. Politici regulatorii și transparența în activitatea întreprinderilor mici și mijlocii	46
5.1 Inițierea afacerii (procedurile de înregistrare)	46
5.2 Autorizarea construcțiilor	47
5.3 Eliberarea licențelor pentru activitățile economice	47
5.4 Perceperea barierelor la import-export	48
5.5 Eliberarea certificatelor și autorizațiilor pentru produse	49
5.6 Administrarea impozitelor	50
5.7 Inspekțiile efectuate de către organele de stat	51
5.8 Timpul aferent reglementării de stat	52
6. Mediul regulatoriu în Moldova și alte țări	53
7. Relația dintre corupție și evaziunea fiscală	56

7.1 Disciplina fiscală la nivel de economie	56
7.2 Diferențieri regionale ale disciplinei fiscale	61
7.3 Conexiunea “corupție - evaziune fiscală”	61
7.4 Mic model al evaziunii fiscale	68
Sporirea transparenței și combaterea corupției: concluzii și recomandări	73

Introducere

Unul dintre fenomenele cele mai distructive în consolidarea unui stat suveran și a unei societăți democratice este corupția, care are un impact negativ în toate sferile de activitate social-politică, economică, culturală, punând în pericol chiar și securitatea statului.

Cel mai relevant este impactul corupției asupra economiei. Distorsionând mecanismul de concurență economică liberă, punând agenții economici în condiții neloiale, corupția împiedică inițiativa de antreprenariat și descurajează investițiile. Aceasta condiționează, la rândul său, diminuarea veniturilor în buget. Insuficiența de surse în buget se manifestă prin incapacitatea statului de a remunera la un nivel decent funcționarii publici, de a susține paturile social-vulnerabile ale societății, de a desfășura programe sociale, educaționale și de ocrotire a sănătății. Prin urmare, putem vorbi deja și despre un impact social.

Exprimând interesele unor cercuri relativ înguste de cetățeni care, ocolind căile legitime, își impun scopurile sale întregii societăți, corupția are un efect negativ asupra valorilor politice și democratice ale țării.

Impactul cultural-uman se manifestă prin degradarea valorilor etice ale societății, creșterea toleranței societății față de corupție, ceea ce contribuie la răspândirea continuă a fenomenului.

Corupția diminuează credibilitatea instituțiilor de stat și distruge dialogul între societatea civilă și stat. Ea generează lipsa de respect și nesupunere față de structurile statale și legislație, ceea ce este un real pericol pentru securitatea statului.

Prezentul studiu are drept scop evaluarea impactului economic al corupției în sectorul public din Republica Moldova și elaborarea unor propuneri de consolidare a unui mediu antreprenorial mai favorabil.

1. Impactul corupției pe scară internațională

1.1 Impactul corupției în economiile de piață dezvoltate

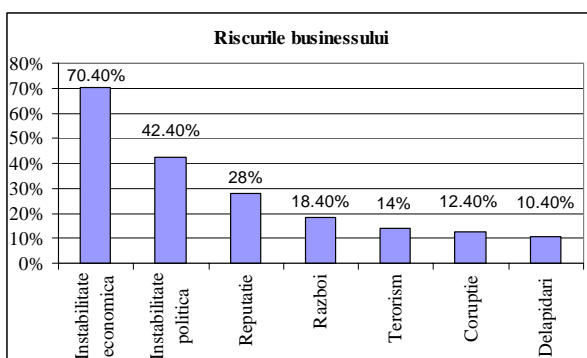
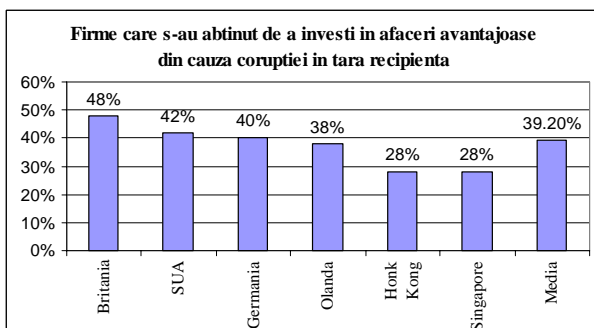
Este necesar de a menționa faptul, că fenomenul corupției este destul de răspândit nu numai în țările de tranziție, dar și în cele cu relații de piață bine dezvoltate. Raportul “Facing up to Corruption” 2002 efectuat de către *Control Risks Group* conține o analiză a situației la acest capitol pentru astfel de state, cum ar fi Germania, Hong Kong, Olanda, Singapore, Marea Britanie, și Statele Unite ale Americii, țări cu un nivel destul de redus al corupției. Din datele raportului se observă că chiar și în aceste state corupția creează dificultăți și prezintă o piedică pentru dezvoltarea

climatului antreprenorial și a celui investițional.

Astfel, managerii fiecărei a opta firmă din cele supuse

chestionării, consideră corupția drept un risc principal pentru dezvoltarea activității de antreprenariat în țările respective.

Conform

studiului, circa 48% dintre firmele britanice, 42% dintre cele americane și 40% dintre firmele germane s-au abținut de a investi în țări cu o reputație proastă la capitolul corupție.

Corupția prezintă o piedică nu numai pentru demararea activității antreprenoriale și pătrunderea pe piața de desfacere, dar și pentru desfășurarea ulterioară a activităților.

Companii care au falimentat deoarece competitorii au plătit mita

	In ultimile 12 luni	In ultimii 5 ani
Honk Kong	56%	60%
Singapore	52%	64%
Olanda	24%	40%
Germania	24%	36%
SUA	18%	32%
Britania	16%	26%
Media	27.20%	39.20%

Companii care au falimentat deoarece competitorii au plătit mita

	In ultimile 12 luni	In ultimii 5 ani
Lucrari publice, constructii	40.40%	55.80%
Farmaceutica, ocrotirea sanatatii	28.60%	35.70%
Telecomunicatii	27.30%	40.90%
Ind. miniera, de gaz si petrol	26.10%	43.50%
Banci si finante	24.10%	34.20%
Comert cu ridicata	21.40%	28.60%
Industria de aparare	20%	30%
Energetica	18.80%	31.30%

Sursa: *Facing up to Corruption 2002, Control Risks Group*

Datele raportului arată că pe parcursul anilor 2001-2002 managerii a mai mult de jumătate dintre întreprinderile care au falimentat în Hong Kong și Singapore consideră drept cauză principală a falimentului mita plătită de către competitori. În Olanda și Germania aceasta a fost cauză falimentului a circa un sfert din întreprinderi, iar în SUA și Marea Britanie – fiecare a cincia întreprindere. După tipul de activități cel mai frecvent au avut de suferit întreprinderile care prestează servicii publice, cele din construcții, precum și cele farmaceutice și de ocrotire a sănătății.

În scopul prevenirii corupției, firmele întreprind un șir de măsuri, cum ar fi, de

Masurile intreprinse de companii in scopul prevenirii coruptiei

	Programe de training pentru angajati	Raportarea de catre manageri a respectarii legii	Linii fierbinti confidentiale
Britania	44%	42%	32%
SUA	68%	52%	34%
Germania	26%	14%	14%
Olanda	38%	32%	28%
Singapore	12%	8%	4%
Honk Kong	28%	8%	8%

Sursa: *Facing up to Corruption 2002, Control Risks Group*

exemplu, interdicția categorică de a recurge la mituire. În 94% dintre companiile britanice, 92% americane, 84% din cele germane și olandeze, regulamentele firmelor conțin această interdicție.

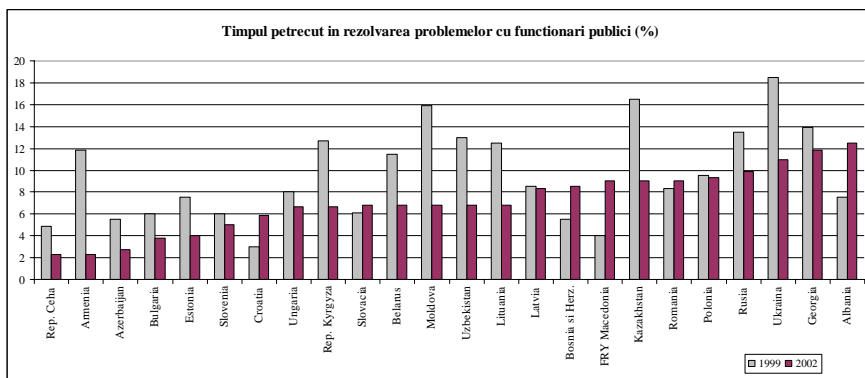
Mai mult de jumătate dintre firmele din SUA și peste 40% dintre cele britanice, implementează programe de prevenire a corupției pentru angajații săi și prevăd proceduri regulate în care managerii firmelor raportează în fața angajaților despre modul în care ei respectă legislația. Circa o treime dintre firme au linii fierbinți confidențiale la care angajații pot comunica despre cazuri concrete de conflict de interese, încălcări ale regulamentelor etc. Este clar faptul că, la rândul său, instituțiile de stat întreprind un șir larg de măsuri de prevenire a corupției în sectorul public, efectul acestor activități fiind destul de înalt.

În mod firesc apare întrebarea: dacă impactul corupției este atât de distructiv în țările cu relații stabile de piață, care este situația la acest capitol, în țările de tranziție?

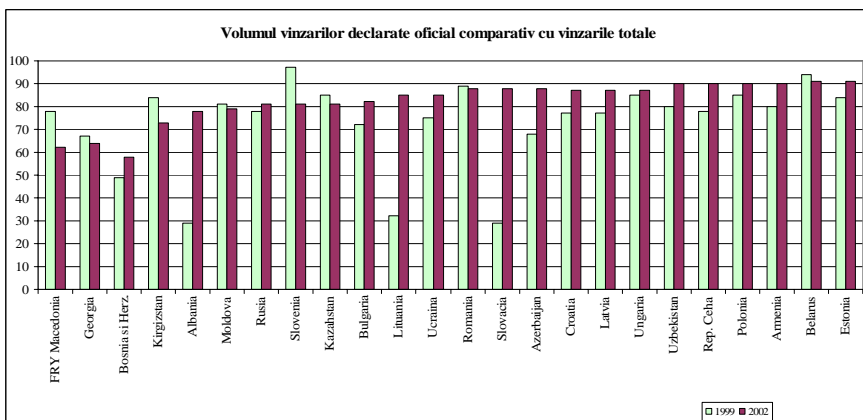
1.2 Impactul corupției în economiile țărilor în tranziție

Există un șir de studii care, într-un fel sau altul, încearcă să quantifice efectele economice ale corupției. Unul dintre aceste studii este *Raportul de Tranziție 2002, BERD*, care arată că, din anul 1999 în spațiul țărilor de tranziție ambianța antreprenorială s-a ameliorat esențial și aceasta nu se explică doar prin creșterea economică, dar și printr-un șir de măsuri care au fost luate în vederea susținerii dezvoltării sectorului privat. Autorii consideră că există trei factori-cheie pentru ca reforma în sectorul privat să aibă succes. În primul rând, liberalizarea economiei și a concurenței generează cererea pentru instituțiile de piață care trebuie să susțină activitatea de antreprenariat prin politici și practici eficiente. În al doilea rând, competiția de piață trebuie să fie însoțită de una politică. În al treilea rând, procesul de tranziție are loc în condițiile unei integrări internaționale și este necesar de

a întreprinde toate măsurile posibile pentru aderarea la structurile europene.

Datele studiului arată că în majoritatea țărilor în tranziție, timpul consumat de către managerii întreprinderilor pentru soluționarea problemelor cu funcționarii de stat s-a redus. Deși aceste rezultate vizează întreprinderile mari cu capital mixt, puține la număr, și ele nu reflectă exact situația majorității întreprinderilor din țară, în acest sens Moldova marchează un progres esențial - de la 16% din timpul total în anul 1999, până la 7% în anul 2002.

După frecvența și dimensiunea mitelor plătite de către firme funcționarilor de stat, în anul 2002, Moldova a ocupat o poziție

intermediară între țările de tranziție. Conform studiului, circa o treime dintre firme susțin că pentru menținerea activității sale ele au de plătit frecvent mite. Cu toate acestea, volumul total al mitelor s-a micșorat de la 3,2% din veniturile totale în 1999, la 2,1% în 2002.

Frecvența și dimensiunea mitelor

	% firmelor ce ofera mite frecvent		Mita medie(% din veniturile anuale)	
	1999	2002	1999	2002
Albania	46.7	36.4	1.7	3.3
Armenia	40.3	14.3	4.2	0.9
Azerbaidjan	59.5	27.5	3.7	2.7
Belarus	14.8	24	1.6	1.5
Bosnia si Herz.	20.5	22.4	2.1	0.9
Bulgaria	23	32.8	1.3	1.9
Croatia	17.7	12.9	0.6	0.6
Rep. Ceha	26	13.3	1.7	0.9
Estonia	12.9	12.1	0.9	0.3
FRY Macedonia	33	22.7	1.4	0.8
Georgia	36.8	37.8	3.5	2.7
Ungaria	32.3	22.6	0.9	1
Kazahstan	26.1	29.7	1.9	2.1
Kirgizstan	28.2	43.7	2.4	3.7
Latvia	22	17.9	0.9	0.9
Lituania	23.2	20.6	1.6	0.7
Moldova	34.4	34.3	3.2	2.1
Polonia	33.2	18.6	0.7	1.2
Romania	50.9	36.7	1.7	2.6
Rusia	30.6	38.7	1.7	1.4
Slovacia	33.6	36	1.3	1.4
Slovenia	7.7	7.1	1.4	0.8
Ucraina	39.1	34.9	3.1	2.2
Uzbekistan	46.2	20.2	2.5	1.5

Sursa: BERD, Transition Report 2002

Cu parere de rau, în anul 2002, într-un șir de țări cum sunt Georgia, Kirgizstan, Kazahstan, Belarus și Moldova, volumul vânzărilor declarate organelor fiscale, în comparație cu cele totale a scăzut ușor, constituind mai puțin de 80%.

Amintim că în cadrul acestui studiu este vorba de unele întreprinderi selective, ele, de fapt, nu redau exact situația pentru marea parte a întreprinderilor mici și mijlocii care formează cota majoră din totalul întreprinderilor. În acest caz, care sunt cauzele unei dezvoltări slabe a sectorului privat în Republica Moldova?

Pentru a da răspuns la această întrebare, s-a recurs la un studiu mai minuțios al impactului administrării de stat și al corupției asupra dezvoltării economice în Republica Moldova.

Acest studiu include analiza impactului sistemului de reglementare de stat asupra activității economice în Republica Moldova în anii 2001-2002. Au fost evaluate costurile suportate de către agenții economici pentru a satisface cerințele reglementărilor de stat, transparența procedurilor regulatorii, barierele administrative în activitatea de antreprenariat, oportunitățile de corupție.

2. Impactul administrării de stat asupra dezvoltării economice la nivel național

Obiectivul general al studiului este determinarea impactului pe care îl are procesul regulatoriu al statului și a corupției în organele de stat asupra dezvoltării economice în Republica Moldova în anii 2001-2002 la nivel național și regional. În particular, obiectivele studiului constau în următoarele:

- Evaluarea poverii corupției din partea organelor de stat asupra dezvoltării economiei naționale, inclusiv pe sectoare economice și tipuri de agenți economici;
- Analiza comparativă dintre așa-numitele „plăți voluntare” și cele neoficiale (mita) cu costurile regulatorii de stat, suportate de către agenții economici la nivel național și regional, incluzând principalele domenii de reglementare de stat;
- Evaluarea situației privind evaziunea fiscală, studiul conexiunii dintre corupție și evaziune fiscală;
- Elaborarea unor recomandări concrete privind combaterea corupției în cadrul organelor de stat în vederea stimulării activității economice.

Pentru elaborarea studiului au fost utilizate datele obținute în rezultatul interviului direct a 630 întreprinderi în cadrul Proiectului Băncii Mondiale „Evaluarea Costului Reglementării de Stat în Republica Moldova” (anul 2003), datele Departamentului Statistică și Sociologie și ale organelor publice centrale. Pentru compararea rezultatelor prezentului studiu cu rezultatele din alte țări, a fost utilizat studiul Băncii Mondiale „The Business Environment of Western CIS: Belarus, Moldova, Ukraine”, 2003.

Costurile oficiale și neoficiale au fost determinate în cazul principalelor proceduri regulatorii de stat și pentru toate tipurile de întreprinderi, inclusiv pentru persoane juridice și întreprinderi individuale. Costurile reglementării de stat au fost determinate în total pe țară și regiuni. Costurile totale ale administrării de stat suportate de către întreprinderi pentru a satisface cerințele regulatorii ale statului au fost evaluate prin sumarea costurilor aferente procedurilor de înregistrare a întreprinderilor, de obținere a autorizațiilor în construcții, a certificatelor de conformitate la standardele naționale, autorizațiilor sanitare, autorizațiilor de import-export, procedurilor vamale și inspecțiilor organelor de stat. Costurile aferente fiecărei proceduri regulatorii au fost evaluate utilizând informația referitor la costurile unitare reglementării de stat declarate de către întreprinderile intervievate și datele organelor publice cu privire la numărul de întreprinderi ce dețin diverse autorizații eliberate de către organele de stat și numărul întreprinderilor inspectate de către organele publice.

Perioada de analiză a cuprins anii 2001-2002. A fost utilizat cursul de schimb al Băncii Naționale: 1999 – 10.5242 MDL pentru 1 USD, 2000 – 12.4334, 2001 – 12.8668, 2002 – 13.5730 MDL pentru 1 USD.

Sondajele efectuate în anii 2001 și 2002 au demonstrat că economia națională a Moldovei este supusă unor reglementări de stat excesive, comparativ cu țările vecine din regiune.

Reglementarea excesivă se caracterizează printr-un număr mare de autorizații de stat necesare antreprenorului pentru activitatea economică, precum și prin faptul că agentul economic este supus frecvent inspecțiilor din partea diferitelor organe de stat. Procedurile de eliberare a acestor autorizații, din motiv că nu sunt întotdeauna transparente, sporesc costurile suportate de către agenții economici care, pentru a trece mai ușor prin procedurile regulatorii de stat, sunt nevoiți, pe lângă plățile oficiale, să suporte și costuri neoficiale.

2.1 Indicatorii impactului administrării de stat

Persoanele fizice și juridice sunt obligate să obțină diverse autorizații, licențe, certificate și alte permisiuni de la autoritățile publice centrale și locale sau de la alte organizații abilitate cu astfel de funcții în următoarele cazuri:

- inițierea unei activități economice;
- producerea de bunuri;
- vânzarea bunurilor și prestarea serviciilor;
- inițierea unor construcții sau darea în exploatare a construcțiilor noi, renovarea sau reconstruirea edificiilor, sau darea în exploatare a acestora, precum și instalarea anumitor tipuri de echipament;
- importul și exportul de bunuri și servicii ș.a.

Condițiile în care activează agentul economic determină mediului de afaceri, calitatea căruia este redată de către costurile în bani și timp pe care le suportă agenții economici pentru a îndeplini procedurile regulatorii de stat. Costurile reglementării de stat suportate de către agenții economici au un impact direct proporțional asupra costurilor activității economice ale întreprinderilor și, în final, asupra creșterii economice din țară.

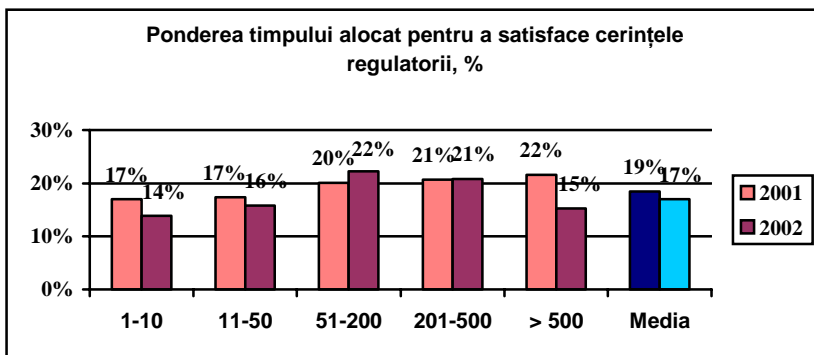
Impactul administrării de stat asupra activității economice a fost determinat prin evaluarea următorilor indicatori:

- timpul alocat de către agenții economici pentru a satisface cerințele reglementării de stat;
- costurile totale, inclusiv costurile oficiale și neoficiale suportate de către agenții economici pentru a îndeplini condițiile reglementării de stat;
- ponderea costurilor reglementării de stat suportate de către întreprinderi pentru principalii indicatori macroeconomici: produsul intern brut (PIB), vânzări nete, veniturile bugetului consolidat;
- transparența procedurilor reglementării de stat și corupția.

Pentru a îndeplini condițiile reglementării de stat, costurile oficiale cuprind taxele și plățile pentru serviciile organelor publice, expertiză și evaluări, servicii notariale, juridice etc. Costurile neoficiale includ plățile neoficiale (mita), „contribuțiile voluntare” (plățile „benevole” suportate de către întreprinderi în scopuri filantropice, sponsorizări etc.), penalitățile și sancțiunile financiare, sechestrările și alte tipuri de confiscări, pierderile suportate de către agenții economici în rezultatul intervenției organelor publice.

2.2 Timpul alocat pentru a satisface cerințele reglementării

Rezultatele cercetării arată că pentru a satisface toate cerințele reglementării de stat, în anul 2002 conducerea unităților economice a folosit în medie 17% din timp, comparativ cu 18,5% în anul anterior.

Conform rezultatelor, întreprinderile mici, cu un număr de angajați de până la 50 persoane, cheltuiesc mai puțin timp pentru a trece prin procedurile regulatorii de stat din motiv că aceste întreprinderi cad mai puțin sub incidența reglementărilor de stat în comparație cu întreprinderile mijlocii și mari, precum și cele aflate în proprietatea statului. Întreprinderile mari, care au manageri specializați în proceduri regulatorii de stat, de asemenea, alocă mai puțin timp pentru a efectua aceste proceduri.

2.3 Costurile agenților economici pentru a satisface cerințele regulatorii de stat

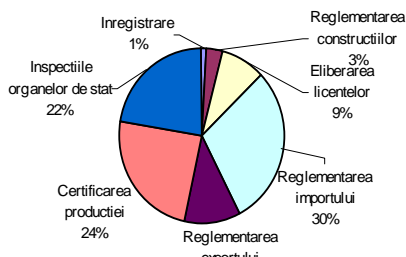
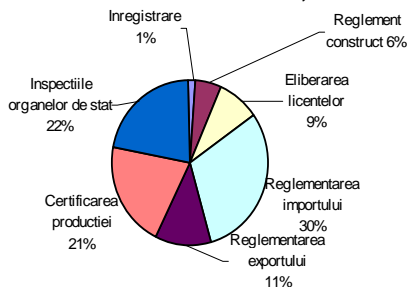
Analiza costurilor totale, inclusiv oficiale și neoficiale ale administrării de stat suportate de către agenții economici pentru a satisface cerințele regulatorii de stat demonstrează că, în anul 2002, agenții economici au suportat costuri totale în sumă de circa 76,8 milioane dolari pentru obținerea autorizațiilor eliberate de către organele de stat centrale și locale și de către alte organizații abilitate cu astfel de funcții.

Costurile administrării de stat suportate de către agenții economici

	U/M	2001	2002	2002 / 2001,%
Produsul Intern Brut	Mil. USD	1480,7	1623,8	7,2
Costuri totale de reglementare de stat	Mil. USD	67,3	76,8	114,0
Costuri oficiale de reglementare de stat	Mil. USD	54,2	60,9	112,4
Costuri neoficiale de reglementare de stat	Mil. USD	13,1	15,8	120,7
Costuri neoficiale către costuri oficiale	%	25,2	26,0	1,8

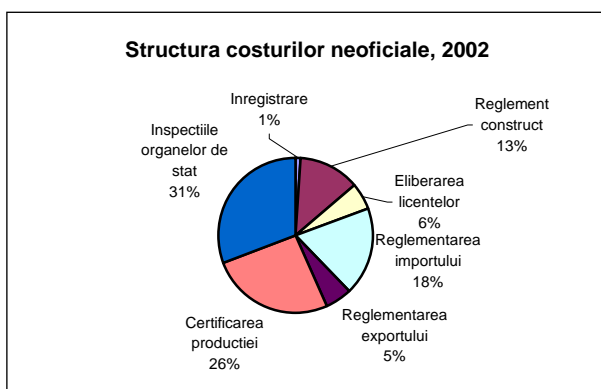
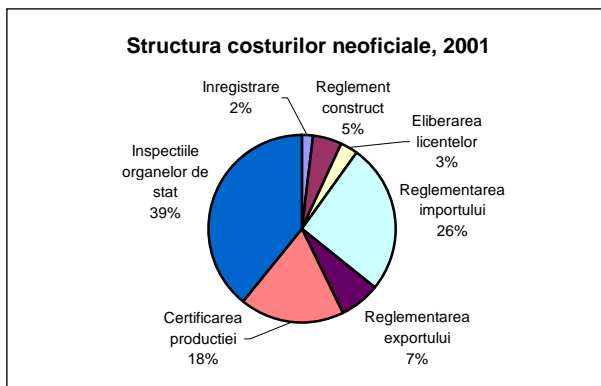
Structura costurilor oficiale s-a schimbat puțin pe parcursul anilor 2001-2002. Agenții economici suportă cele mai mari costuri oficiale la importul de bunuri (29% din total costuri oficiale), după care urmează costurile inspecțiilor organelor de stat (22%) și costurile pentru certificarea producției la standardele autohtone (21%). Costurile oficiale suportate de către agenții economici

pentru alte reglementări de stat sunt mai mici: pentru obținerea autorizațiilor și efectuarea procedurilor vamale la export – 11%, pentru licențe – 9%, pentru autorizații în construcții – 6%, pentru înregistrarea întreprinderilor – 1% din total costurilor oficiale. În

Structura costurilor oficiale, 2001**Structura costurilor oficiale, 2002**

structura costurilor oficiale totale a crescut ponderea costurilor aferente reglementărilor în construcții.

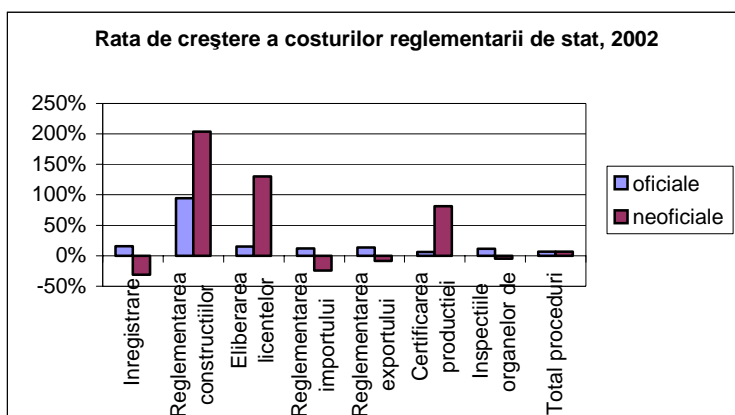
Costurile neoficiale sunt corelate cu cele oficiale impuse de către stat. Cele mai mari costuri neoficiale suportate de către agenții economici sunt cele aferente

inspecțiilor organelor de stat (31% din totalul costurilor neoficiale), certificării producției la standardele naționale și obținerii autorizațiilor sanitare (26%), importului de bunuri (18%) și reglementărilor în construcții (13%). Costurile neoficiale suportate de către agenții economici pentru îndeplinirea altor reglementări de stat înregistrează o pondere mai mică și anume: pentru obținerea licențelor – 6%, pentru autorizații și proceduri vamale la export – 5%, pentru înregistrarea întreprinderilor – 1% în costurile neoficiale. În structura costurilor neoficiale a crescut ponderea costurilor aferente reglementărilor în construcții, certificării producției și eliberării licențelor. Aceste rezultate demonstrează majorarea nivelului corupției în aceste domenii de reglementare de stat.

Evoluția costurilor administrării de stat în anii 2001-2002 relevă tendința de majorare a acestora, care depășește creșterea PIB-ului. Ascensiunea economică în Moldova, în anul 2002, a înregistrat o rată de 7,2% în monedă națională în termeni reali. Costurile totale suportate de către agenții economici pentru satisfacerea cerințelor regulatorii de stat, în anul 2002, comparativ cu 2001 a crescut cu 14%, majorare cauzată atât de majorarea costurilor oficiale cu 12%, cât și a costurilor neoficiale, care au depășit cota de 20%. Deci, costurile neoficiale totale suportate de către agenții economici aferente procedurilor regulatorii de stat au înregistrat o rată de creștere mai mare decât cea a costurilor oficiale. Din această analiză considerăm că scumpirea serviciilor prestate de către organele de stat duce la o mai mare creștere a plăților neoficiale.

Evoluția costurilor oficiale și neoficiale suportate de către agenții economici în anul 2002, comparativ cu anul 2001 în cazul procedurilor regulatorii de stat, reprezentată de rata de creștere anuală, arată că, în anul 2002, costurile oficiale suportate de către agenții economici pentru îndeplinirea cerințelor regulatorii de stat au înregistrat rate pozitive de creștere pentru toate tipurile reglementărilor de stat. Costurile neoficiale suportate de către agenții economici au crescut considerabil pentru trei proceduri de reglementare de stat și anume: reglementarea construcțiilor, eliberarea licențelor și certificarea producției.

Concomitent, costurile neoficiale au înregistrat o rată de reducere la înregistrarea întreprinderilor, reglementarea importului și exportului, inspecțiile organelor de stat. Aceasta denotă că măsurile adoptate de către Guvern au dus la reducerea corupției în aceste domenii de reglementare de stat.

2.4 Ponderea costurilor reglementării de stat în indicatorii macroeconomici

Impactul costurilor administrării de stat asupra activității agenților economici este caracterizat de ponderea costurilor reglementării de stat la principalii indicatori macroeconomici.

Impactul administrării de stat asupra indicatorilor macroeconomici

Ponderi în %	2001	2002
Costuri totale către PIB	4,55	4,73
Costuri totale către vânzări nete	2,07	2,18
Costuri totale către veniturile Bugetului Consolidat	20,04	20,49
Costuri oficiale către PIB	3,66	3,75
Costuri oficiale către vânzări nete	1,66	1,73
Costuri oficiale către veniturile Bugetului Consolidat	16,13	16,26
Costuri neoficiale către PIB	0,89	0,98
Costuri neoficiale către vânzări nete	0,40	0,45
Costuri neoficiale către veniturile Bugetului Consolidat	3,91	4,23

Impactul reglementării de stat asupra economiei naționale, din punct de vedere al costurilor suportate de către agenții economici, este substanțial. Ponderea acestora în PIB constituie circa 5%, în vânzările nete circa 2% și în veniturile Bugetului Consolidat peste 20%. Evoluția ponderii costurilor oficiale și neoficiale în indicatorii macroeconomici în anul 2002 înregistrează o creștere cauzată de scumpirea serviciilor prestate de către organele de stat.

2.5 Povara reglementărilor de stat la nivel național

În acest studiu, povara plăților neoficiale a fost calculată drept raportul dintre costurile neoficiale și oficiale suportate de către

agenții economici pentru a satisface cerințele regulatorii de stat. Poziționarea acestui indicator după tipurile reglementărilor de stat a fost efectuată prin calcularea și compararea a doi indicatori. Primul, raportul dintre costurile neoficiale și oficiale și determinarea poziției sau numărului de ordine a fiecărei reglementări de stat. Al doilea, structura costurilor neoficiale pe tipuri de reglementări de stat și determinarea poziției fiecărei reglementări de stat.

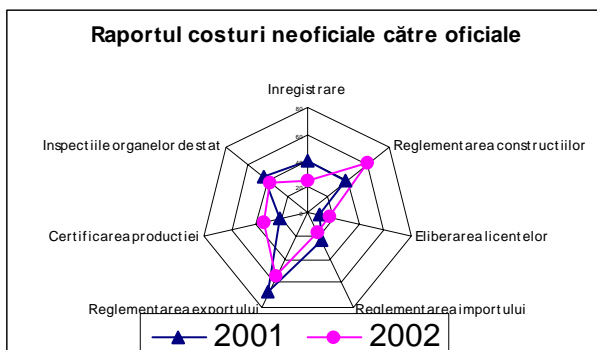
Raportul dintre costurile neoficiale și oficiale este substanțial, constituind circa 26% în medie pe economia națională.

Raportul dintre costurile neoficiale și cele oficiale

	2001		2002	
	%	Poziția	%	Poziția
Înregistrarea întreprinderilor	39,7	2	23,6	4
Reglementarea construcțiilor	37,2	3	51,5	1
Eliberarea licențelor	8,4	7	16,8	5
Reglementarea importului	21,6	4	16,4	6
Reglementarea exportului	14,9	6	12,6	7
Certificarea producției	18,2	5	32,3	3
Inspecțiile organelor de stat	42,3	1	36,1	2
Total	24,2	x	26,0	X

În anul 2002, datele relevă o majorare substanțială a nivelului corupției în domeniul reglementării construcțiilor, unde nivelul plăților neoficiale a atins circa 52% în raport cu plățile oficiale.

De asemenea, este de menționat că nivelul corupției este foarte înalt și în domeniul inspecțiilor organelor de stat, unde s-a înregistrat o cotă de 36%. În anul 2001,

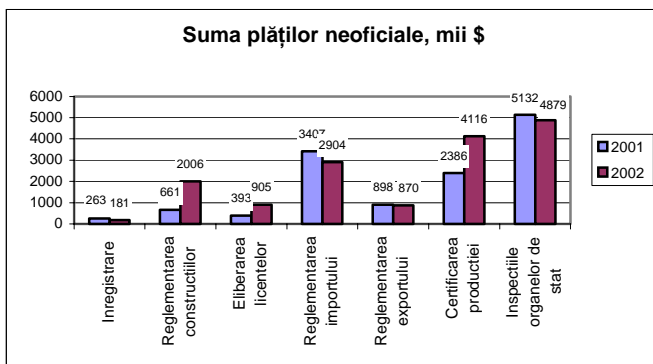
inspecțiile agenților economici din partea organelor de stat a atins o cotă de 42%, plasându-se pe primul loc după nivelul corupției.

Structura costurilor neoficiale, %

	2001		2002	
	%	Poziția	%	Poziția
Înregistrarea întreprinderilor	2,0	7	1,1	7
Reglementarea construcțiilor	5,0	5	12,6	4
Eliberarea licențelor	3,0	6	5,7	5
Reglementarea importului	26,0	2	18,3	3
Reglementarea exportului	6,8	4	5,5	6
Certificarea producției	18,2	3	26,0	2
Inspecțiile organelor de stat	39,0	1	30,8	1
Total	100	x	100	X

După suma costurilor neoficiale plătită de către agenții economici pentru a satisface cerințele reglementării de stat, tipurile de reglementări de stat se distribuie în felul următor. Cele mai costisitoare pentru agenții economici sunt inspecțiile organelor de stat, care, fiind frecvente și multe la număr, încasează cele mai mari resurse financiare și materiale de la antreprenori.

Poziția a doua, în medie pe anii 2001-2002, o împart organele de reglementare a importului și de certificare a producției la

standardele naționale. Trecerea, în anul 2002, de pe poziția a doua pe poziția a treia a importului se explică nu prin reducerea costurilor neoficiale aferente obținerii autorizațiilor și procedurilor la import, ci, mai degrabă, prin majorarea costurilor

oficiale aferente introducerii inspecției înainte de expediție a mărfurilor la import, care a generat costuri oficiale pentru întreprinderile-importatoare. Acestea, așa cum au menționat cei intervievați, nu au fost urmate de costuri neoficiale.

Costurile neoficiale mari ale certificării producției se explică prin faptul că, atât pentru a produce, a vinde sau a importa bunuri și servicii se solicită certificate în conformitate cu standardele naționale. Certificatele sunt eliberate de către diferite organe de stat și organizații abilitate cu astfel de funcții. Laboratoarele specializate, de asemenea, eliberează certificate. Practic orice lot sau linie (sortiment) de producție este certificat, în opinia întreprinderilor interviuate, chiar și atunci când există certificate de la producătorul extern.

Următoarea poziție după suma plăților neoficiale o ocupă organele de reglementare a construcțiilor, deci autoritățile publice locale care eliberează certificatul de urbanism și autorizația de construcție. Acestea sunt cele mai costisitoare proceduri pe o autorizație. Dat fiind și situația precară în domeniul investițiilor în economia națională, se construiește și se re-construiește puțin și, respectiv, suma acestor plăți neoficiale suportate de către agenții economici, chiar dacă este în creștere, rămâne a fi modestă, comparativ cu primele trei tipuri de reglementări de stat.

Alte tipuri de reglementări de stat, cum ar fi eliberarea licențelor, reglementarea exportului și înregistrarea întreprinderilor, ocupă ultimele poziții în clasament după sumele de plăți neoficiale extrase de la agenții economici, deoarece nu toate întreprinderile trec anual prin aceste proceduri.

Costurile neoficiale includ plățile neoficiale (mita) și „contribuțiile voluntare”, plătite „benevol” sub formă de sponsorizare către autoritățile publice. Aceste costuri le sunt impuse întreprinderilor de către autoritățile locale, nefiind întotdeauna înregistrate în documentele contabile. Agenții economici sunt puși în situația de a face „contribuții voluntare” în

ajunul sărbătorilor. Ponderea „contribuțiilor voluntare” este de circa 16 %, fiind substanțială la obținerea licențelor și autorizațiilor în construcții, mita constituie respectiv 84% din total costurilor neoficiale.

Reieșind din cele menționate mai sus, relevăm următoarele *concluzii*:

- cel mai înalt nivel al poverii reglementărilor de stat și al corupției se înregistrează în domeniul inspecției întreprinderilor de către organele de stat, fiind urmat de cel de reglementare a importului;
- a crescut nivelul poverii reglementărilor de stat și al corupției în domeniile de reglementare a construcțiilor, de eliberare a licențelor și certificatelor de conformitate la standardele naționale;
- s-a redus nivelul corupției la înregistrarea întreprinderilor și reglementarea exportului.

3. Impactul administrării de stat la nivel regional

Analiza impactului administrării de stat asupra activității economice la nivel regional a cuprins următorii indicatori:

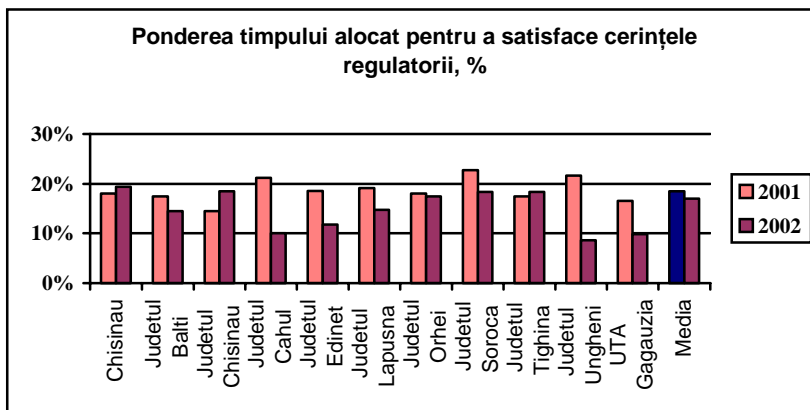
- Timpul alocat de către agenții economici pentru a satisface cerințele regulatorii de stat;
- Costurile oficiale și neoficiale suportate de către agenții economici pe tipuri de reglementări de stat efectuate de către autoritățile publice regionale și locale;
- Nivelul poverii plăților neoficiale caracterizat de raportul dintre costurile neoficiale și cele oficiale și poziționarea regiunilor conform acestui indice.

Poziționarea costurilor reglementării de stat pe regiuni este valabilă pentru tipurile de reglementări de stat efectuate de către

autoritățile publice locale și oficiile teritoriale ale organelor publice centrale. Aceste organe au o pondere substanțială în inspectarea agenților economici, eliberarea licențelor, autorizațiilor în construcții, certificatelor de conformitate cu standardele autohtone și autorizațiilor sanitare, înregistrarea întreprinderilor. Nu este relevant de a evalua pe regiuni costurile reglementării importului și exportului, aceste proceduri fiind îndeplinite de către autoritățile publice centrale și oficiile vamale.

De aceea costurile reglementării de stat, suportate de către agenții economici, pe regiuni au fost evaluate la înregistrarea întreprinderilor, la obținerea licențelor, certificatelor și autorizațiilor sanitare, la inspecțiile organelor de stat. Costurile reglementărilor în construcții pe regiuni n-au fost evaluate, din cauza că numărul antreprenorilor care au obținut autorizații de construcție a fost prea mic în regiuni pentru a deține date obiective. Obținerea datelor veridice referitor la costurile reglementării de stat pe regiuni necesită un sondaj adițional.

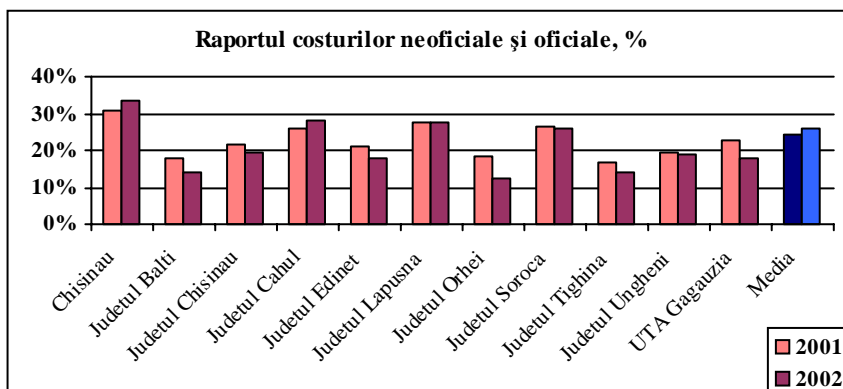
3.1 Timpul alocat pentru a satisface cerințele regulatorii de stat

Timpul necesar pentru a satisface cerințele regulatorii de stat în anul 2002 variază substanțial pe regiuni, spre deosebire de anul 2001 când timpul alocat varia mai puțin. În unele regiuni a fost

înregistrată reducerea timpului alocat de antreprenori îndeplinirii procedurilor regulatorii (Ungheni, Cahul, UTA Gagauzia, Edineț). În municipiul și județul Chișinău agenții economici au fost nevoiți să aloce mai mult timp pentru procedurile regulatorii de stat.

3.2 Costurile neoficiale ale reglementării de stat pe regiuni

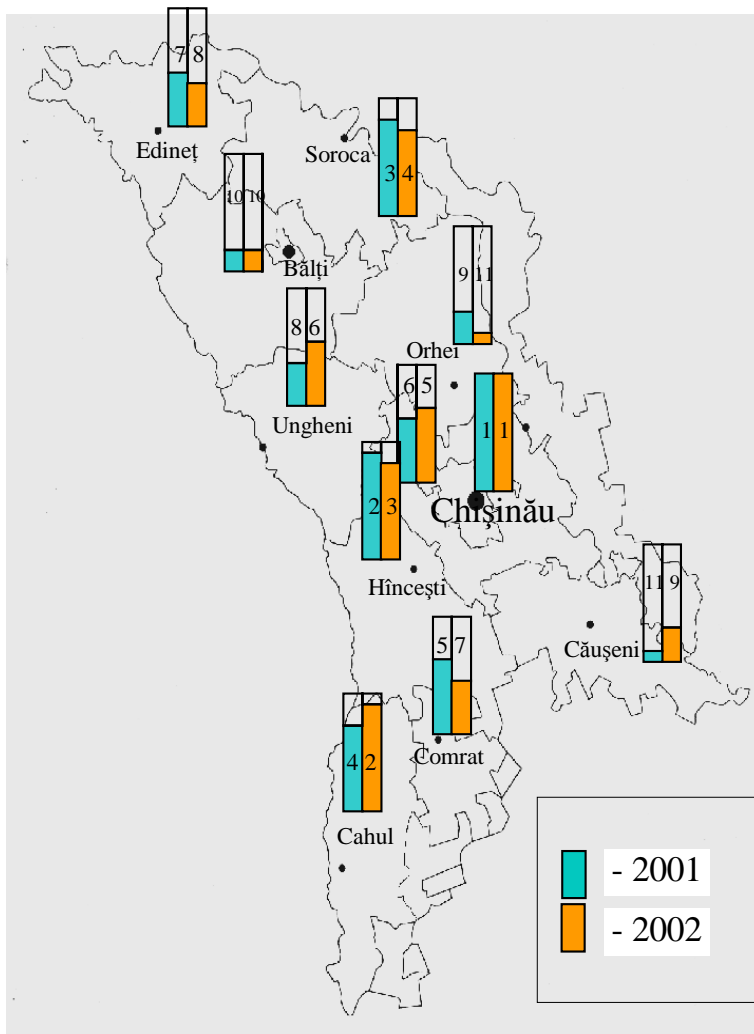

Nivelul poverii plăților neoficiale a fost calculat ca fiind raportul dintre costurile neoficiale și cele oficiale pentru satisfacerea de către agenții economici a cerințelor regulatorii de stat. Costurile suportate de către antreprenori au fost evaluate pentru municipiul Chișinău, pentru județe și UTA Găgăuzia pe tipuri de reglementări de stat și în total. În rezultat, regiunile au fost poziționate conform nivelului corupției în total și după tipurile de reglementări de stat.

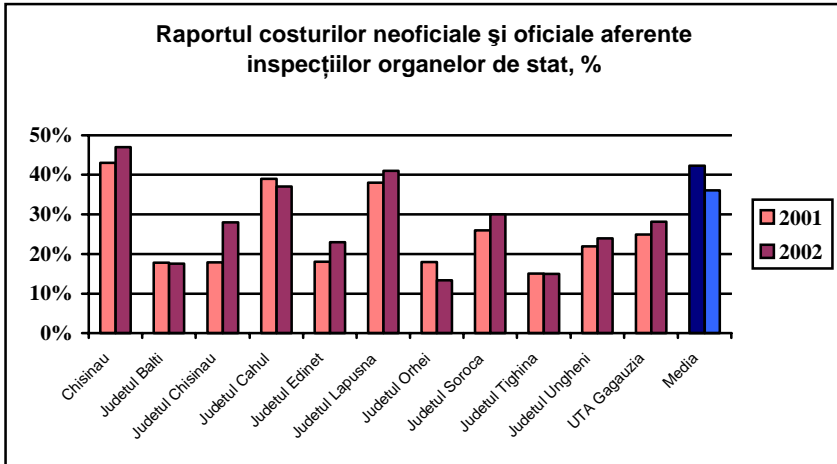
Cel mai înalt nivel al acestui indicator se înregistrează în municipiul Chișinău, unde este concentrată mai mult de jumătate din economia națională și venitul mediu al unei întreprinderi este mai mare comparativ cu alte regiuni. De asemenea, un nivel înalt al acestui indicator se înregistrează în regiunile Cahul, Lăpușna și Soroca, acolo costurile neoficiale depășesc un sfert din nivelul celor oficiale. O situație mai bună se atestă în regiunile Orhei,

Bălți și Tighina. În municipiul Chișinău, în anul 2002, s-a înregistrat o creștere a nivelului poverii reglementărilor de stat.

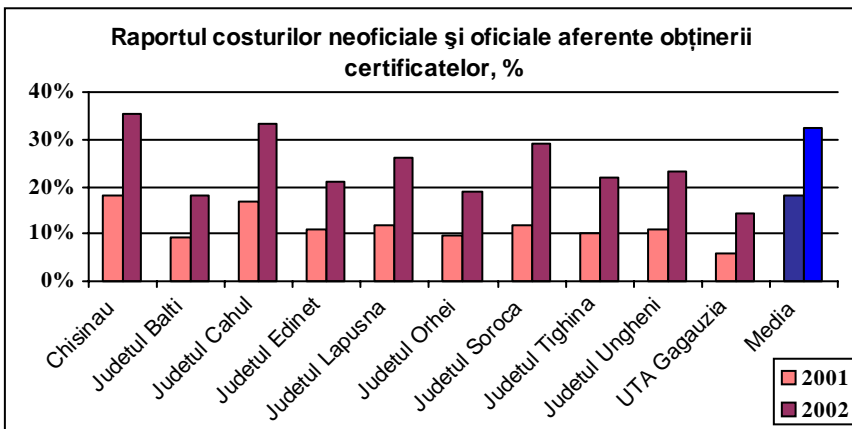
Poziționarea regiunilor conform raportului costurilor neoficiale către costurile oficiale ale reglementărilor de stat

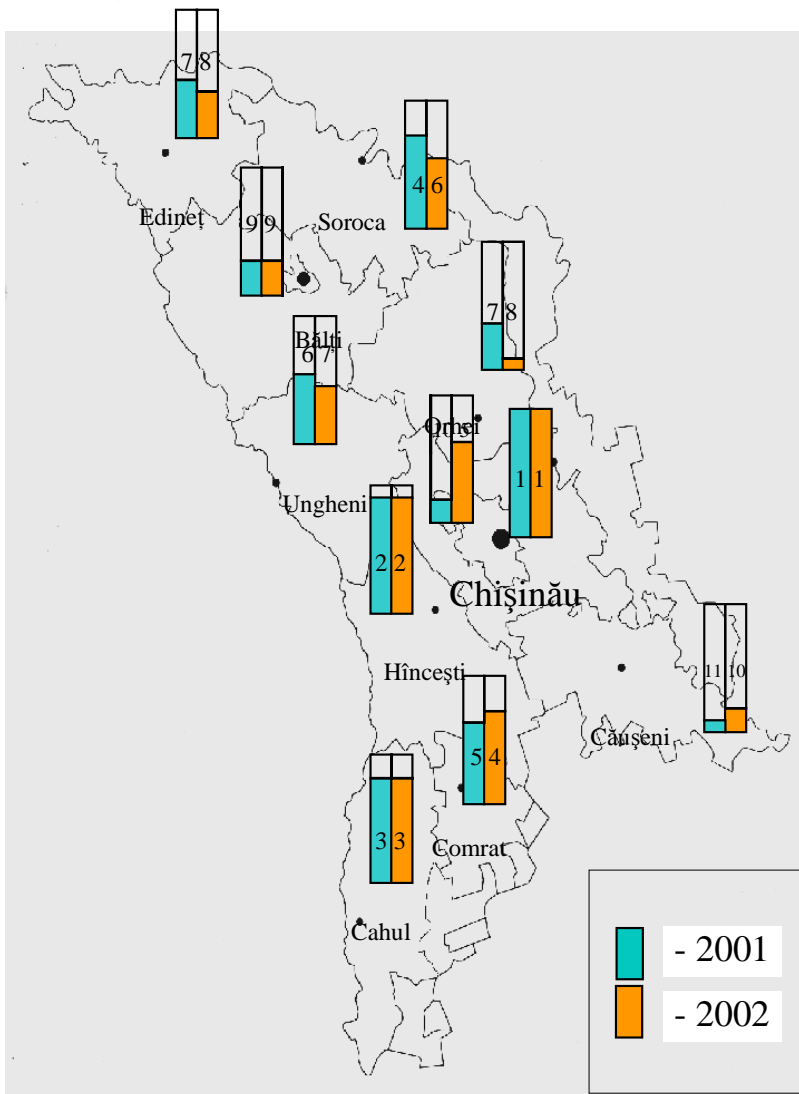
În cea mai mare parte, impactul negativ asupra nivelului total al corupției îl constituie corupția generată de inspecțiile organelor de stat.

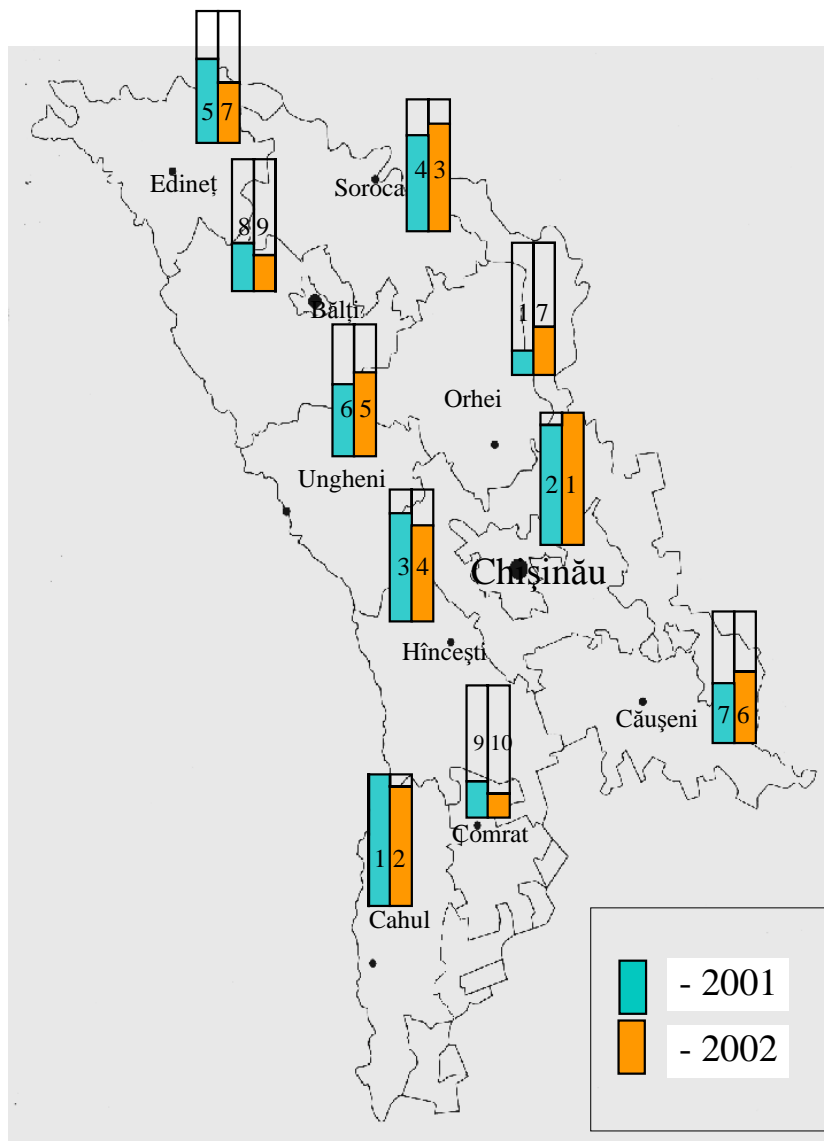
Analiza raportului dintre costurile neoficiale și cele oficiale suportate de către antreprenori pentru a trece prin inspecțiile organelor de stat la nivel regional denotă că cel mai înalt nivel se înregistrează în municipiul Chișinău, fiind urmat de regiunile Lăpușna, Cahul și Soroca. Acest indicator este relativ mai mic în regiunile Orhei, Tighina, Bălți și Edineț.

Poziționarea regiunilor conform raportului costurilor neoficiale către costurile oficiale la inspecțiile organelor de stat

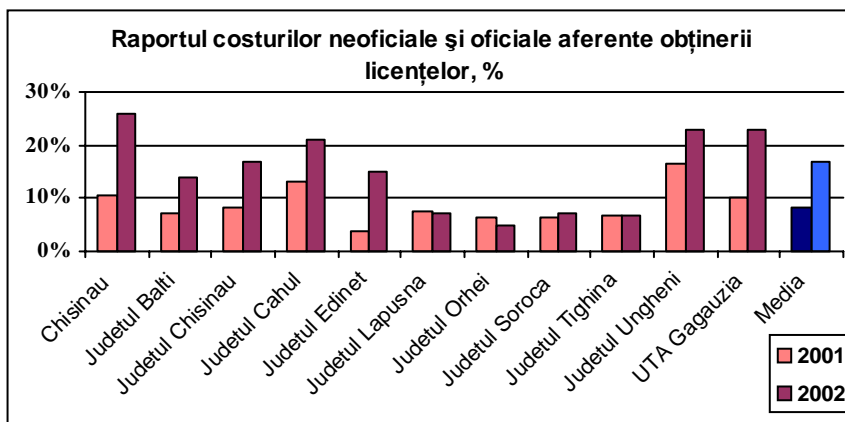

Poziționarea regiunilor conform raportului costurilor neoficiale către costurile oficiale la obținerea certificatelor

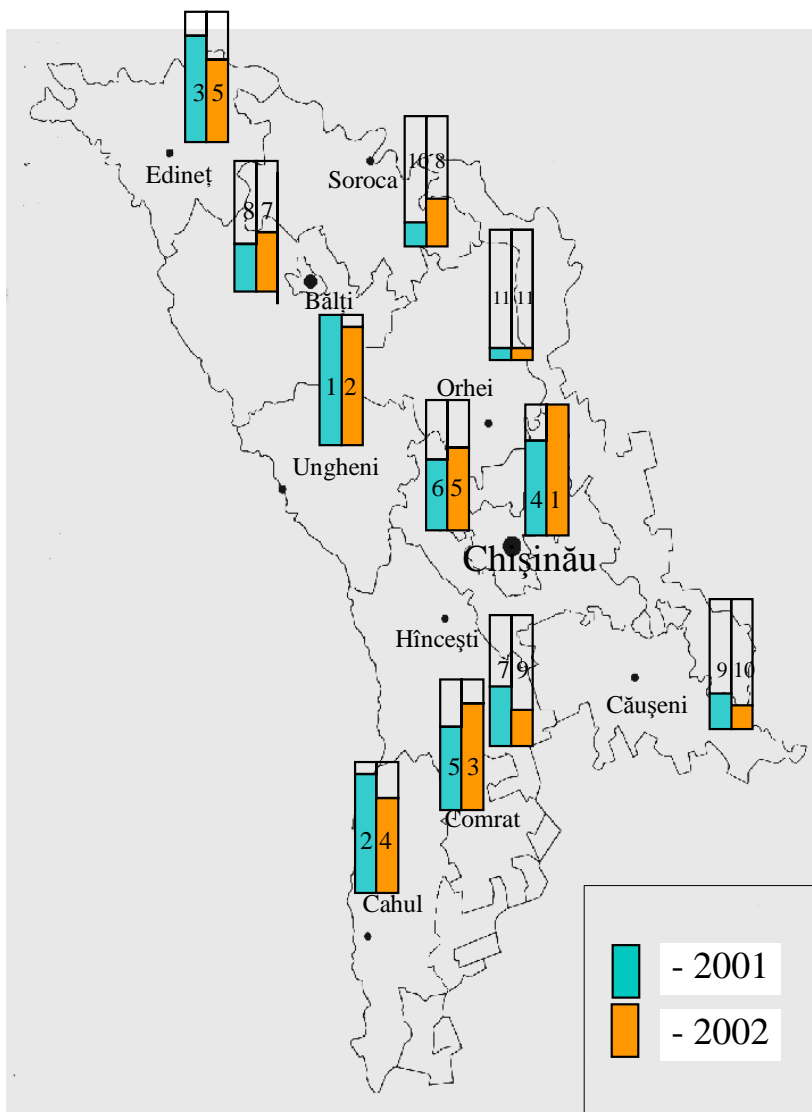
Al doilea factor ce influențează asupra nivelului general al corupției la scară regională este obținerea certificatelor de conformitate la standardele naționale, a autorizațiilor sanitare și altor certificate pentru producție. Deoarece fiecare lot de producție este certificat, aceste costuri sunt substanțiale. Raportul dintre costurile oficiale și cele neoficiale a înregistrat în anul 2002 cel mai înalt nivel în municipiul Chișinău, fiind urmat de județele Cahul, Soroca, Lăpușna și Ungheni, iar cel mai mic raport s-a atestat în UTA Găgăuzia și în județul Bălți.

Plățile neoficiale suportate de către agenții economici pentru obținerea licențelor vizând activitățile economice, de asemenea, influențează considerabil nivelul corupției. Cel mai înalt raport al plăților neoficiale către cele oficiale la obținerea licențelor se înregistrează în mun. Chișinău, Ungheni, UTA Găgăuzia și județul Cahul.

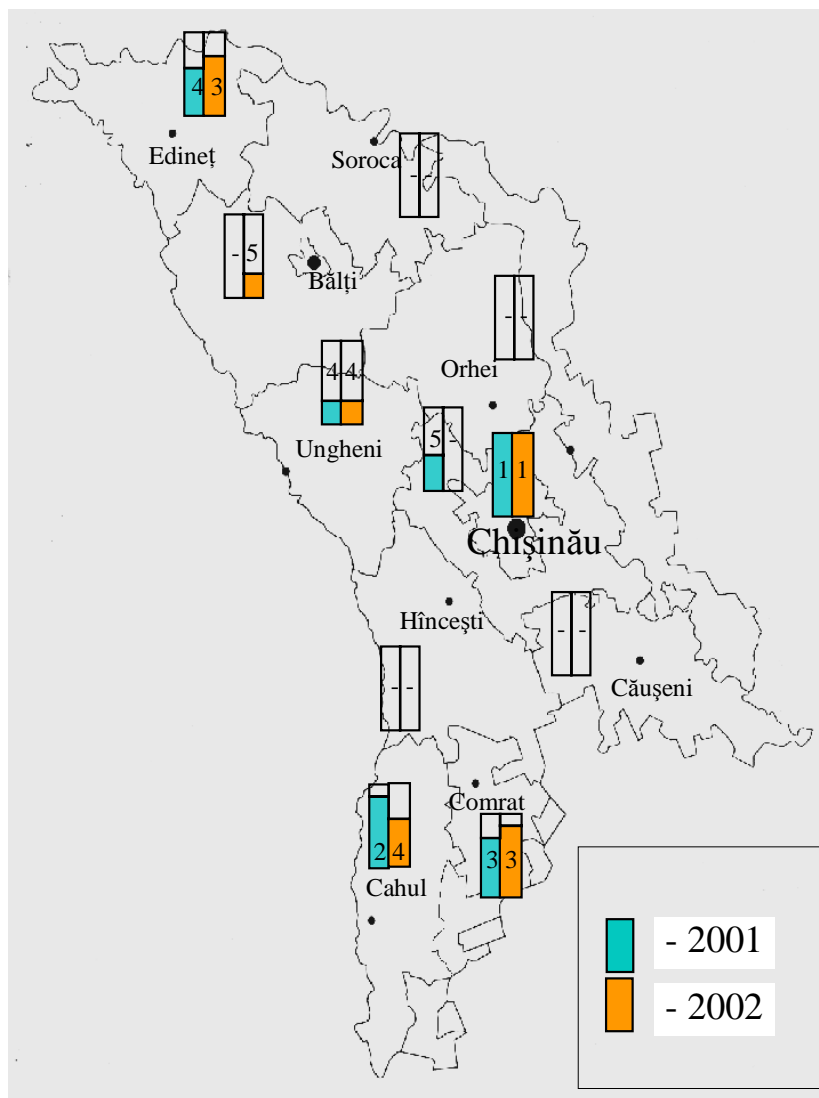

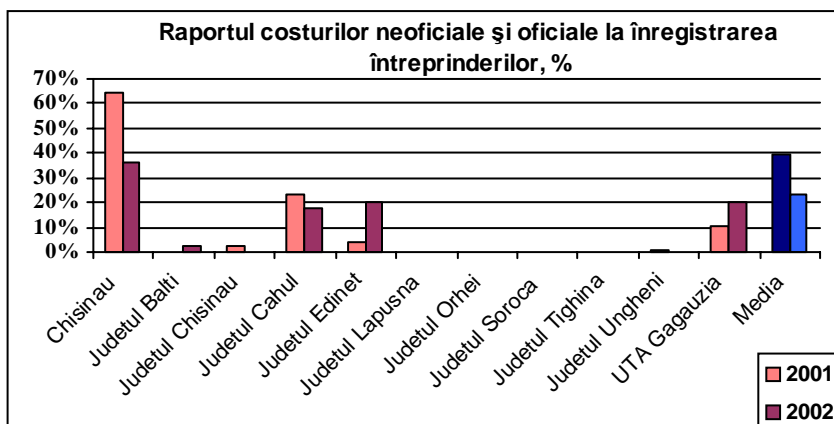
Plățile neoficiale suportate de către agenții economici pentru înregistrarea întreprinderilor au un impact mic asupra sumei totale de plăți neoficiale, prin urmare, influențează puțin nivelul corupției.

Poziționarea regiunilor conform raportului costurilor neoficiale către costurile oficiale la obținerea licențelor

Poziționarea regiunilor conform raportului costurilor neoficiale către costurile oficiale la înregistrarea întreprinderilor

Analiza relevă că la înregistrarea întreprinderilor un nivel sporit al raportului plăților neoficiale către cele oficiale este atestat în municipiul Chișinău și regiunile Cahul, Edineț și UTA Gagauză. Reformarea sistemului de înregistrare a întreprinderilor, care a demarat în anul 2002 și continuă în anul 2003, a dus la reducerea substanțială a plăților neoficiale și, prin urmare, a nivelului corupției.

4. Transparența procedurilor regulatorii și corupția

Din cele expuse mai sus ajungem la concluzia că sistemul de reglementare de stat al activităților economice în Republica Moldova este destul de sofisticat și puțin transparent. De aceea se constată o situație paradoxală când statul creează bariere în activitatea de antreprenariat. Interesele departamentelor, autorităților publice locale și diferitelor organizații, care rezidă în majorarea încasărilor de pe urma prestării serviciilor și eliberării autorizațiilor, contravin intereselor naționale care pledează pentru dezvoltarea businessului. Barierele administrative, incertitudinea și intransparența procedurilor reglementării de stat sunt, în opinia agenților economici, cele mai mari probleme în activitatea de antreprenariat. În rezultat, corupția este generată de proceduri intransparențe și costisitoare sub aspect financiar și temporal.

4.1 Inițierea afacerii (procedurile de înregistrare)

Conform Legii cu privire la înregistrarea întreprinderilor și organizațiilor, în Republica Moldova, întreprinderile sunt obligate să se înregistreze în Registrul de Stat și să îndeplinească proceduri de post-înregistrare. Orice schimbare în componența proprietarilor, managerului general, adresa juridică, mărimea capitalului statutar, procedurile de achiziție și vindere a activelor de bilanț, domeniile de activitate, denumirea unității economice, crearea (lichidarea) subdiviziunilor structurale prin separare și alte informații, care, conform legislației aplicate, constituie actele de fondare a unității economice, duce la modificări în cele de constituire. În toate aceste cazuri, unitățile economice urmează să facă modificări în actele de constituire și să le înregistreze în Registrul de Stat.

Până în toamna anului 2001, actele necesare pentru înregistrarea întreprinderilor erau întocmite în majoritate de firmele intermediare sau de către antreprenori contra plată. Aceste firme,

de asemenea, reprezentau antreprenorul în procedura de înregistrare și efectuau procedurile de post-înregistrare. Evident, costurile suportate de către antreprenori pentru a iniția afacerea reveneau acestor firme intermediare, iar costurile propriu-zise înregistrării de către Camera Înregistrării de Stat erau mult mai modeste, comparativ cu primele.

Procedura de înregistrare era fragmentată într-un șir de proceduri în lanț, efectuate de diferite organizații și persoane. Ca rezultat, pentru antreprenori, procedurile erau intransparente și împovărătoare. Aceasta genera costuri neoficiale substanțiale. Rezultatele sondajului au arătat că în anul 2001 în medie o întreprindere din cele intervievate a suportat costuri neoficiale în sumă de 119 dolari SUA.

Un prim pas în reforma procedurii de înregistrare a întreprinderilor a fost făcut în toamna anului 2001, când Camera Înregistrării de Stat a concentrat procedurile de pre-înregistrare și înregistrare într-un singur loc, la Camera Înregistrării de Stat, eliminând astfel firmele intermediare. În noiembrie 2002, a început concentrarea procedurilor de post-înregistrare, ca un al doilea pas în procesul reformei, prin introducerea numărului de înregistrare a persoanelor de drept IDNO. Obținerea de către toți agenții economici a codului unic IDNO, în conformitate cu care s-au unificat numărul de înregistrare, codul statistic și cel fiscal, va contribui la perfecționarea ulterioară a procedurilor de înregistrare și, deci, la majorarea transparenței la etapa post-înregistrare.

Analiza procesului de înregistrare demonstrează că pe parcursul anilor 2001-2002, Guvernul a întreprins măsuri notabile pentru a îmbunătăți procedura de înregistrare. Eforturile depuse pentru a simplifica aceste proceduri au dus la crearea unui mediu mai favorabil pentru întreprinderi. Astfel, numărul de întreprinderi dintre cele intervievate care afirmă că au plătit mită este mai mic.

Procedurile de înregistrare, devenind mai transparente și mai calitative, s-au scumpit. Costurile aferente acestor proceduri în anul 2002 s-au majorat din contul costurilor oficiale. Camera Înregistrării de Stat, aplicând noi proceduri de înregistrare, prin eliminarea firmelor private intermediare și stabilirea unor noi taxe mai mari pentru servicii, au direcționat resursele financiare încasate de la înregistrarea întreprinderilor în bugetul de stat. În urma analizei se poate afirma că atitudinea managerilor întreprinderilor referitor la procedurile de pre-înregistrare și înregistrare s-a îmbunătățit. Majorarea transparenței procedurilor a dus la reducerea costurilor neoficiale aferente procedurilor de pre-înregistrare și înregistrare.

În rezultatul reformei, corupția ușor s-a diminuat; în anul 2002, nivelul costurilor neoficiale pentru o procedură reducându-se cu 30%, comparativ cu anul anterior. De menționat, că povara excesivă a reglementărilor de stat a fost analizată doar în municipiul Chișinău și în regiunile Cahul, UTA Găgăuză și Edineț.

4.2 Autorizarea construcțiilor

Utilizarea loturilor de teren și a clădirilor, proiectarea și lucrările de construcție sunt reglementate prin certificatul de urbanism și autorizația de construire, eliberate de către autoritățile publice locale. Inspecția de stat pentru construcții, aflată în subordonarea Ministerului Ecologiei, Construcțiilor și a Dezvoltării Teritoriului, asigură corespunderea construcțiilor cu Manualul calității.

Pentru întreprinderile care influențează negativ mediul este solicitată o evaluare obligatorie pentru 32 tipuri de clădiri, însă aceasta poate fi solicitată pentru orice alt tip de clădiri. Lista documentelor cerute în cadrul evaluării de stat a mediului este destul de lungă.

Studiul efectuat relevă că eliberarea certificatului de urbanism și a autorizației de construire sunt cele mai intransparente proceduri regulatorii de stat. Reglementarea acestora este efectuată de o mulțime de acte legislative și normative, care stabilesc condițiile de reglementare, lista de documente solicitate și plata pentru servicii. În opinia agenților economici intervievați, lista documentelor solicitate nu este completă. Ca rezultat, autoritățile locale pot solicita și alte documente adiționale. De asemenea, pentru eliberarea autorizațiilor în construcții nu sunt stabilite termene limită. De aceea, gradul de incertitudine și costurile pentru efectuarea unei proceduri sunt foarte mari. Iată de ce în acest sector, corupția înregistrează un nivel ridicat și o tendință de creștere. În anul 2001, fiecare al patrulea, iar în anul 2002, fiecare al doilea respondent a menționat că a plătit mită și „contribuții voluntare”. Datele arată că plățile neoficiale pentru obținerea autorizațiilor în construcție și reconstrucție sunt egale sau uneori chiar depășesc plățile oficiale.

Din analiza întreprinsă se vede că mediul de reglementare a exploatarei clădirilor s-a înrăutățit în ultimii ani. Unitățile economice urmează să treacă printr-o mulțime de proceduri, care necesită mult timp și bani, până la exploatarea propriu-zisă a clădirilor. Acestea sunt mai costisitoare decât alte proceduri regulatorii. În consecință, condițiile de exploatare a spațiilor pot fi considerate o barieră substanțială pentru lansarea businessului privat.

Procedurile de alocare a loturilor de pământ pentru construcție și pentru încheierea contractelor sunt foarte complicate și necesită timp îndelungat. Adițional, pentru construcția spațiilor de producere este necesar consimțământul autorităților locale (arhitectul orașului) și autorizația unui proiectant. Pentru a putea utiliza spațiile construite, întreprinderea trebuie să obțină permisiuni de la următoarele organe: serviciul sanitar - epidemiologic, pompieri, protecția mediului, energie, arhitect și

autorități locale. Aceste organe verifică dacă construcția a fost efectuată conform proiectului.

Pentru a obține transparență în procedura de emitere a autorizațiilor de construcție, se propun următoarele măsuri:

- introducerea termenilor-limită pentru examinarea actelor necesare, precum și evitarea dublării eforturilor în acest proces (prin examinarea aceluiași acte în mai multe instanțe);
- afișarea informațiilor privind durata, condițiile și costurile aferente procedurilor în instituțiile administrației publice locale.

4.3 Eliberarea licențelor pentru activitățile economice

Licențele pentru activitățile economice sunt eliberate de către Camera de Licențiere, ministere și departamente, alte organe centrale și autoritățile publice locale. În perioada 2001-2002, a fost radical modificată legislația vizând procedura licențierii. În rezultat, numărul activităților supuse licențierii a fost redus de la 106 la 55; în anul 2002 numărul activităților supuse licențierii crescând de la 55 la 57. La începutul anului 2002, a fost fondată Camera de Licențiere, care a substituit ministerele, departamentele și agențiile de stat abilitate cu eliberarea licențelor. Actualmente această instituție eliberează *44 tipuri* de licențe. Majoritatea licențelor sunt eliberate de către autoritățile publice locale.

Pe parcursul ultimilor ani, Guvernul a modificat radical sistemul de licențiere, micșorând numărul de activități licențiate prin centralizarea procedurii de eliberare a licențelor la Camera de Licențiere și simplificarea procesului de licențiere. Ca rezultat au fost observate următoarele tendințe pozitive:

- agenții economici pot obține o singură licență pentru activitățile conexe, evitând repetarea procedurii de licențiere pentru fiecare tip de activitate;
- agenții economici trec prin procedurile de licențiere mai rar. Perioada de validitate a unei licențe a fost mărită, iar durata de eliberare a licenței a fost redusă;
- a sporit substanțial transparența eliberării licențelor de către Camera de Licențiere ca urmare a publicării Ordinului Nr. 38-g “Privind aprobarea condițiilor de licențiere a unor genuri de activitate” aprobat de către Ministerul Economiei și Camera de Licențiere pe data de 16 septembrie 2002 (cu modificările anterioare).

Sporirea transparenței în procedura de eliberare a licențelor de către autoritățile centrale s-a soldat cu reducerea numărului de agenți economici care au plătit mită. În anul 2002, 28% din respondenți au mărturisit că au plătit neoficial, în anul 2001 mai mult de 37 % au declarat astfel de plăți. Pe de o parte se plătește neoficial mai rar, iar pe de alta, plata neoficială medie a crescut de circa 2,5 ori.

Cu toate acestea, respondenții au menționat că eliberarea licențelor de către autoritățile publice locale continuă să fie lipsită de transparență, iar informația despre procedurile de eliberare a acestora nu sunt puse la dispoziția cetățenilor, la fel nu sunt stabilite nici termenele de eliberare a licențelor, iar perioada de valabilitate a acestora este mică.

Pentru a reduce impactul administrării de stat și al corupției în procedura de eliberare a licențelor, unele recomandări au fost formulate, ținându-se cont de problemele menționate de către agenții economici intervievați. Un număr mare de documente necesare pentru obținerea licenței a rămas practic neschimbat din anul 2000. Procesul de obținere a acestor acte necesită mult timp și bani, generând oportunități pentru corupție. Reducerea

numărului documentelor solicitate antreprenorilor care se adresează de mai multe ori pentru obținerea licențelor, ar contribui esențial la reducerea costurilor.

4.4 Reglementarea activităților de import-export

Legislația cu privire la reglementarea activităților de import-export, este complicată și modificată mereu. Pentru a evita penalitățile mari, unitățile economice trebuie să urmărească permanent actele normative și legislative ce vizează tranzacțiile cu străinătatea, reglementările cu privire la inspecția înainte de expediție a mărfurilor la export, procedurile vamale, certificarea conformității și cea igienică la produsele alimentare și la medicamente. Importul și exportul de produse agricole este reglementat prin autorizații fito-sanitare, iar cele animaliere necesită o inspecție veterinară și radiologică.

Ordinul Departamentului Vamal Nr. 276-0 “Cu privire la perfectarea actelor vamale la vămuirea mărfurilor provenite din tranzacțiile economice externe” din 24 octombrie 2002, prevede lista de documente necesare pentru efectuarea procedurilor vamale, contribuind substanțial la majorarea gradului de transparență. În ciuda intenției de a simplifica procedurile vamale în comerțul exterior, barierele administrative mai persistă, iar importatorii și exportatorii trebuie să prezinte un număr mare de autorizații și documente autentificate pentru procedurile vamale. Bunurile exportate sunt însoțite de aproximativ *13 autorizații și documente*.

Măsurile organizatorice întreprinse de către Guvern și Departamentul Vamal în vederea reformei cadrelor, concomitent cu majorarea transparenței în domeniul documentelor solicitate la vămuirea bunurilor, au contribuit la reducerea cu circa a 40% a sumei costurilor neoficiale pentru o tranzacție de import sau export.

Analiza relevă că procedurile de import-export sunt mai complicate comparativ cu alte domenii ale reglementării de stat. Aceste proceduri necesită un număr mare de autorizații, permisiuni și alte documente, iar procedurile de inspecție înainte de expediție a mărfurilor la import și de restituire a TVA sunt complicate și costisitoare.

Diferite organe publice solicită aceleași documente, permisiuni și autorizații. În majoritatea cazurilor, autoritățile cer ca documentele să fie autentificate sau prezentate în original. Pe parcursul studiului nu a fost atestată o careva îmbunătățire a relațiilor de comunicare dintre autorități și antreprenori. Unica măsură plauzibilă menționată de către agenții economici intervievați este creșterea transparenței procedurilor vamale la Camera de Comerț și Industrie și la oficiul vamal. Transparența în activitatea altor instituții publice este considerată ca fiind foarte joasă.

Se consideră că procedurile de certificare a bunurilor la import-export sunt foarte complicate. Certificarea fiecărui lot de produse este obligatorie. Procedurile de recunoaștere a certificatelor emise în alte țări, inclusiv a celor emise în țările dezvoltate, dar cu care Moldova nu are acord de recunoaștere reciprocă, sunt complicate.

În anul 2002, procedurile de restituire a TVA s-au îmbunătățit. Cu toate acestea, în opinia celor intervievați, chiar și pentru întreprinderile cu un grad înalt de credibilitate, procedurile sunt foarte complicate și necesită mult timp. Conform regulamentului, restituirea TVA nu trebuie să dureze mai mult de 45 zile, însă, în realitate procedura durează circa 112 zile. Uneori, când suma ce urmează a fi restituită este nesemnificativă, întreprinderile refuză să o solicite.

În rezultatul studiului, cu scopul majorării transparenței și combaterii corupției, putem formula următoarele recomandări:

- Procedurile vamale trebuie simplificate considerabil, în special prin reducerea numărului documentelor examinate și evitarea examinării multiple a aceluși documente de către diferite instituții. Din același motiv trebuie simplificată și procedura transportării mărfurilor la export. Recomandăm examinarea listei documentelor necesare pentru procedurile vamale și a listei documentelor necesare pentru obținerea celor anterioare pentru a evita dublarea acestora.

4.5 Eliberarea certificatelor și autorizațiilor pentru produse

În Moldova există 2 tipuri de certificare: *obligatorie* și *voluntară*. Bunurile ce pot pune în pericol viața, sănătatea și proprietatea individuală a cetățenilor, precum și mediul ambiant sunt supuse certificării obligatorii în conformitate cu Sistemul Național de Standardizare al Republicii Moldova.

Substanțele chimice și biologice, produse în țară sau importate, care prezintă risc pentru sănătatea publică, precum și bunurile industriale sau de consum, inclusiv produsele alimentare sunt supuse certificării sanitare. Centrele de medicină preventivă teritoriale și Centrul Național din Chișinău sunt abilitate să elibereze certificate sanitare în baza analizelor de laborator.

Analiza procedurii de certificare a produselor și a serviciilor demonstrează că sistemul de certificare în Moldova este absolut diferit de sistemele similare existente în țările cu o economie de piață dezvoltată. Diferențele țin de politica de certificare și de cadrul instituțional. În Moldova se practică mai mult certificarea obligatorie, cea voluntară având o pondere mică, pe când în țările dezvoltate este invers. Trebuie de menționat că sistemul de certificare a produselor și a serviciilor nu a suferit schimbări semnificative, comparativ cu alte domenii de reglementare de stat. Agenții economici susțin că standardele adoptate în anii 80 mai sunt încă în vigoare.

În opinia respondenților, sistemul de certificare din Moldova are următoarele neajunsuri:

- Fiecare lot de produse care se fabrică sau se importă și care se vinde de către întreprindere trebuie să fie certificat. Ar putea fi efectuată certificarea acestor produse doar o singură dată, după care acestea să fie înregistrate, evitându-se astfel certificarea multiplă ulterioară. Importatorul este nevoit să demonstreze că produsele importate sunt conforme cu cele importate și certificate anterior.
- În prezent, procedurile de recunoaștere a certificatelor străine sunt complicate și necesită mult timp, chiar și cele emise în țările industrializate.

Certificarea frecventă a bunurilor generează oportunități pentru manifestările corupției. Fiecare al patrulea respondent care a obținut certificat de conformitate sau autorizație sanitară a menționat că a suportat costuri neoficiale. Pentru a facilita procedura de certificare a produselor și a serviciilor, se impune următoarea recomandare:

- Sistemul de certificare a produselor și serviciilor din Moldova necesită îmbunătățiri radicale pentru a fi simplificat și ajustat la standardele UE. Acest lucru dictează modificarea raportului dintre standardele obligatorii și cele voluntare (reducerea primelor și majorarea ultimelor).

4.6 Inspecțiile organelor de stat

În Republica Moldova activitățile organelor de stat autorizate să exercite controlul unităților economice sunt reglementate de o mulțime de acte normative emise de către unitățile respective. Cu toate că procedurile de inspecție au fost liberalizate, într-o măsură oarecare, controlul din partea statului rămâne a fi obstacolul major în dezvoltarea businessului privat.

Guvernul, fiind preocupat de numărul excesiv de controale întreprinse agenților economici, a adoptat, la 18 februarie 2003, Hotărârea nr. 168 „Cu privire la coordonarea activității de supraveghere și control”. Prin această hotărâre Guvernul a atribuit Ministerului Economiei rolul de coordonator al activităților de verificare și este autorizat, împreună cu Departamentul Tehnologiei Informaționale, să elaboreze măsuri concrete pentru îmbunătățirea situației în domeniul respectiv.

Sondajul a demonstrat că întreprinderile din Moldova sînt permanent supuse inspecțiilor de către o mulțime de organe de control. În mediu, numai în 2002, o unitate economică în Republica Moldova a găzduit 19,5 inspecții oficiale, adică cu 3 inspecții mai mult decît în anul precedent. Doar într-un singur an inspectorii au petrecut în mediu la o întreprindere 48 zile, de două ori mai puțin decît în anul precedent (2001).

Întreprinderile cu un număr mare de angajați sunt mai atractive pentru organele de control. Mai mult de jumătate dintre întreprinderile intervievate sunt de părerea că numărul inspecțiilor a crescut comparativ cu anul trecut și numai 6% dintre respondenți consideră că situația s-a îmbunătățit.

În anul 2002, în opinia respondenților, Inspectoratele fiscale, Serviciul de pompieri și salvatori, organele de supraveghere sanitaro-epidemiologică și de protecție a mediului ambiant au efectuat cele mai multe inspecții.

De cele mai multe ori, inspecțiile au drept rezultat aplicarea amenzilor. În unele cazuri – inspecțiile efectuate de către serviciul de pompieri, poliție, organele judecătorești, de protecție a mediului și de licențiere – suma plăților neoficiale este echivalentă penalităților sau chiar mai mare. Cu toate acestea, sondajul demonstrează că după mărimea sumei sancțiunilor ce revine unui angajat, cea mai mare povară o suportă întreprinderile mici (care au pînă la 10 angajați), aceasta depășind 50 dolari

SUA anual. La întreprinderile mari, cu mai mult de 200 angajați, acest indicator este de 5 dolari SUA pentru fiecare angajat.

Costurile neoficiale aferente inspecțiilor organelor de stat sunt substanțiale. În anul 2002, unul din trei respondenți a relatat că a suportat astfel de plăți neoficiale și „contribuții voluntare” plătite inspectorilor fiscali; unul din patru a plătit colaboratorilor serviciului de pompieri și sanitaro-epidemiologic; unul din șase – funcționarilor autorităților publice locale; unul din opt – colaboratorilor organelor de luptă împotriva crimelor economice și corupției; unul din paisprezece au plătit colaboratorilor din organele de certificare.

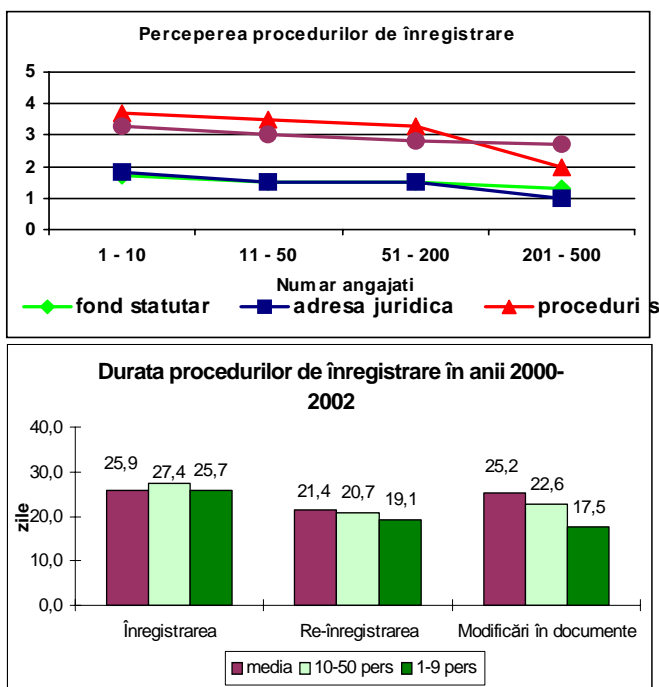
În urma analizei se poate afirma că inspecțiile din partea organelor de stat sunt foarte numeroase și generează cele mai mari oportunități de corupție. Încercările de a reduce și simplifica aceste inspecții nu s-au încununat de succes, deoarece îmbunătățirile într-un domeniu erau urmate de complicații în altul. De exemplu, unele măsuri de coordonare a inspecțiilor au fost întreprinse, însă în același timp s-au introdus vizitele fiscale. Pe de altă parte, din cauza nivelului înalt al penalităților și sancțiunilor, agenții economici preferă să aibă vizite ale inspectoratului fiscal cel puțin o dată în an.

5. Politici regulatorii și transparența în activitatea întreprinderilor mici și mijlocii

Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM) în Republica Moldova are loc cu ritmuri mai lente în raport cu necesitățile de creare a noilor locuri de muncă și de reducere a tensiunii sociale. Studiile efectuate arată că unul din motivele dezvoltării insuficiente a ÎMM constă în reglementarea excesivă a întreprinderilor respective. Acest compartiment cuprinde analiza mediului de afaceri al ÎMM și relevă barierele majore în dezvoltarea acestuia, raportându-le la economia națională în ansamblu.

5.1 Inițierea afacerii (procedurile de înregistrare)

Sondajele au arătat că în anii 2001-2002 pentru agenții economici, cu un număr de angajați mai mare de 50 persoane, înregistrarea întreprinderilor nu prezintă un obstacol în activitatea de afaceri. Alta este situația întreprinderilor micro și mici, cu un număr de

angajați de până la 50 persoane. S-a constatat că procedurile de înregistrare a întreprinderilor erau foarte sofisticate, costurile aferente acestor proceduri erau înalte, iar arendarea spațiului pentru adresa juridică și fondul statutar, de asemenea, prezentau o serie de dificultăți. Pe desen axa ordonatelor prezintă poziționarea pe scară de la 1 la 5 a poverii procedurilor de înregistrare.

Pentru întreprinderile mici, în special micro, toate procedurile sunt complicate, din cauza abilităților manageriale reduse, ele implementează cu dificultate reforma regulatorie inițiată în acest sector. Iată de ce pentru aceste categorii de antreprenori durata totală de înregistrare, din momentul inițierii pregătirii documentelor de constituire până la finisarea întregii proceduri de către Camera Înregistrării de Stat, este cea mai lungă.

5.2 Autorizarea construcțiilor

Procedurile de reglementare a construcțiilor sunt cele mai costisitoare și împovărătoare pentru toți agenții economici, în special pentru IMM. Cauza principală este lipsa totală de transparență în acest sector. De aceea, asigurarea transparenței acestor proceduri se poate face prin informarea cetățenilor; simplificarea procedurilor prin examinarea și reducerea numărului documentelor solicitate pentru obținerea autorizațiilor în construcții; liberalizarea accesului IMM la edificii și echipament – toate aceste acțiuni ar contribui substanțial la dezvoltarea sectorului IMM.

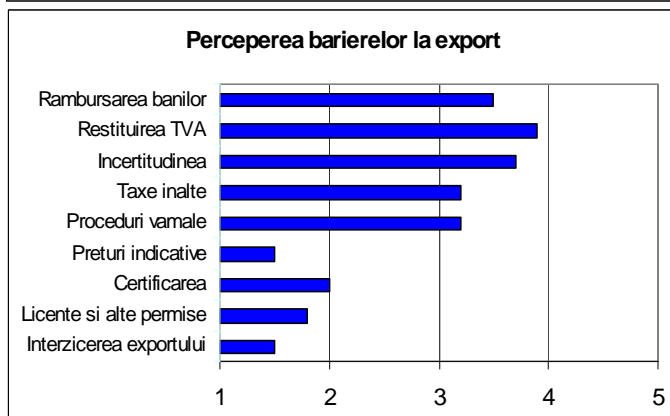
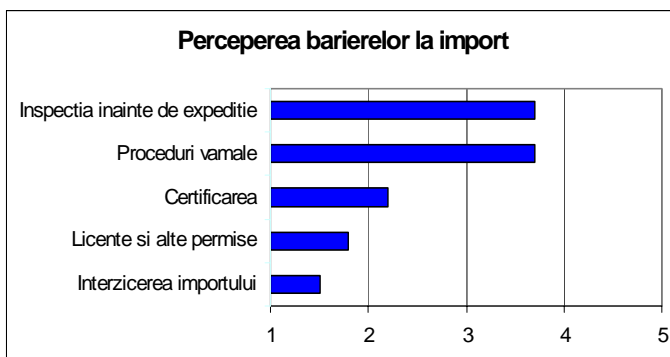
5.3 Eliberarea licențelor pentru activitățile economice

Pentru IMM nu sunt stabilite condiții privilegiate de obținere a licențelor vizând activitățile economice. Majoritatea licențelor sunt eliberate de către autoritățile publice locale. Costurile suportate de întreprinderi pentru obținerea licențelor nu depind de

mărimea întreprinderii, ci de tipul de activitate economică. Deci costurile de obținere a licențelor de către IMM nu diferă foarte mult de media pe țară. Rezultatele sondajului demonstrează, totuși, că procedurile de licențiere pentru IMM în Republica Moldova sunt extrem de anevoioase din cauza numărului mare de documente necesare care trebuie obținute de la diferite instituții, creându-se astfel oportunități de corupție. Transparența procedurilor la perfectarea documentelor solicitate pentru eliberarea licențelor poate fi îmbunătățită prin aplicarea procedurilor simplificate în cazul când agentul economic apelează repetat pentru obținerea licenței.

5.4 Perceperea barierelor la import-export

Analiza arată că la importul de bunuri cele mai mari bariere constituie efectuarea procedurilor vamale și inspecția înainte de expediție. Contractele comerciale ce depășesc suma de 3000 dolari SUA sunt supuse inspecției înainte de expediție. La

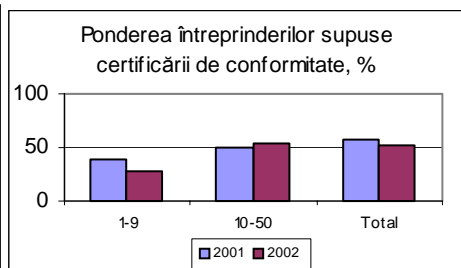
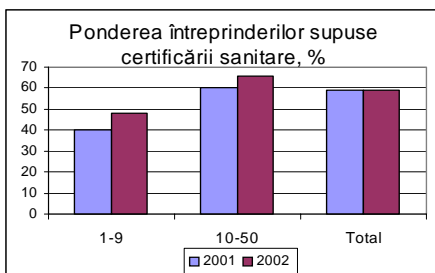
exportul de mărfuri, printre barierele administrative putem menționa: restituirea taxei pe valoare adăugată (TVA), plătită la import, incertitudinea procedurilor (te poți aștepta la orice surpriză), procedurile de restricție a rambursării banilor pentru producția exportată, proceduri vamale complicate și impozite înalte. Alte reglementări, precum obținerea certificatelor și a autorizațiilor, instituirea de către stat a prețurilor indicative etc., în opinia agenților economici, constituie bariere mai puțin împovărătoare, comparativ cu cele menționate mai sus.

Este absolut necesară ameliorarea situației vizând efectuarea procedurilor regulatorii de stat, îndeplinirea cărora sunt costisitoare și împovărătoare în cazul subiecților economici specializați în tranzacții de import-export.

5.5 Eliberarea certificatelor și autorizațiilor pentru produse

Bunurile ce pot pune în pericol viața, sănătatea și proprietatea individuală a cetățenilor, dar și mediul ambiant sunt supuse certificării obligatorii în conformitate cu Sistemul Național de Standardizare al Republicii Moldova. Cu cât întreprinderea este mai mare, cu atât mai des este supusă certificării obligatorii.

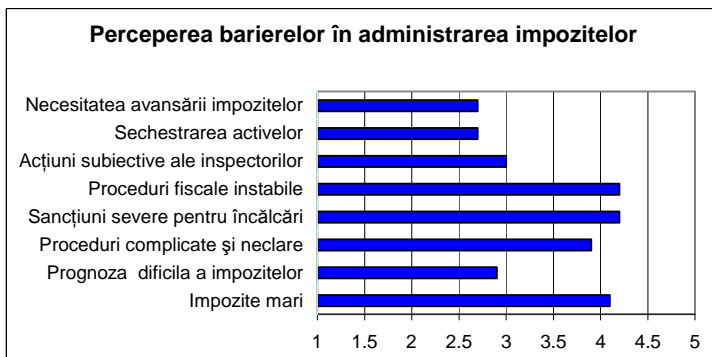
ÎMM sunt supuse excesiv certificării obligatorii. Întreprinderile din industria alimentară, de asemenea, sunt nevoite să obțină un număr destul de mare de certificate. Obținerea certificatelor de conformitate la standardele naționale se solicită, după cum au

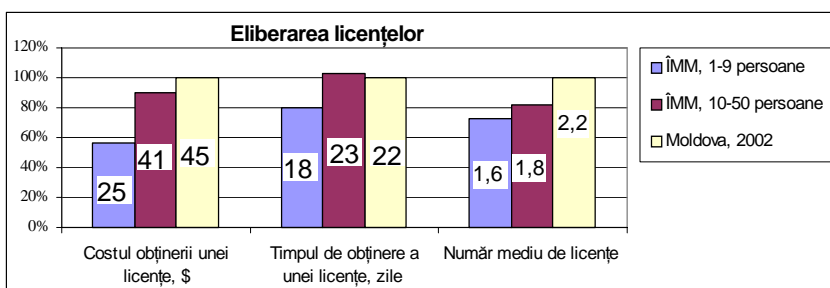
menționat respondenții, chiar și în cazul când întreprinderea posedă certificat de la exportator.

5.6 Administrarea impozitelor

Conform datelor sondajului, IMM plătesc în mediu 5,7 impozite comparativ cu

8,6 cât constituie medie pe țară. Pentru administrarea acestora, fiecare a doua întreprindere micro și fiecare a șaptea întreprindere mică, au în statele de personal un contabil. Doar 30% dintre întreprinderile micro și 14% dintre cele mici efectuează de sinestătător evidența contabilă. 45% din respondenți au relatat că în anul 2002 sistemul de impozitare s-a complicat.

Cele mai mari probleme în administrarea impozitelor sunt generate de procedurile fiscale instabile, sofisticate, care generează încălcări ale legislației fiscale, iar, ca rezultat, apare o altă problemă – sancțiuni severe pentru încălcările comise;

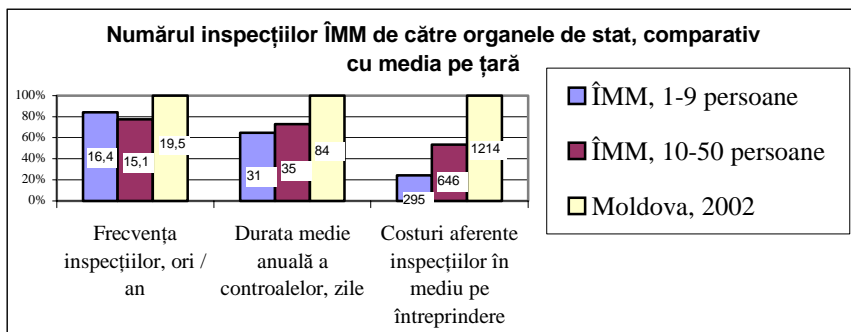
impozitele mari și acțiunile subiective ale inspectorilor, de asemenea, sunt atestate mari dificultăți în activitatea de antreprenariat.

Impozitarea IMM, în opinia respondenților, este lipsită de transparență. Simplificarea sistemului fiscal (prin introducerea impozitului unic) pentru întreprinderile mici, în primul rând micro, ar contribui la o administrare mai eficientă a impozitelor în acest sector.

În urma analizei efectuate s-a demonstrat că sistemul de administrare a impozitelor în Republica Moldova este sofisticat, schimbător, necesită multe facturi fiscale, un număr mare de contabili și sancțiuni mari. De aceea publicarea prealabilă a proiectelor de acte legislative în domeniul fiscal, consultarea și coordonarea acestora cu agenții economici ar conduce la mărirea eficienței politicii fiscale.

5.7 Inspecțiile efectuate de către organele de stat

Sondajele arată că IMM sunt frecvent inspectate de către organele de stat. În anul 2002, comparativ cu anul 2001, a fost înregistrată micșorarea numărului de inspecții și a duratei acestora în sectorul IMM.

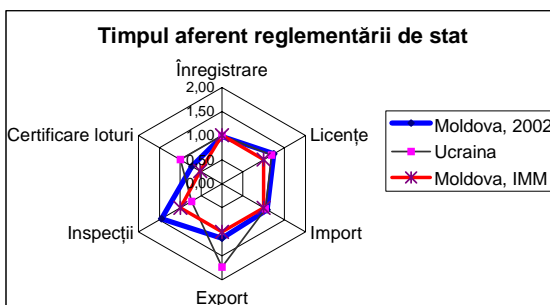
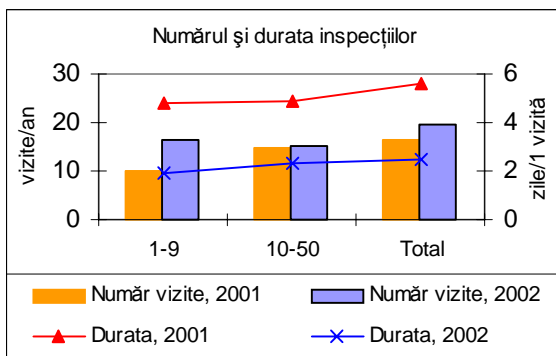
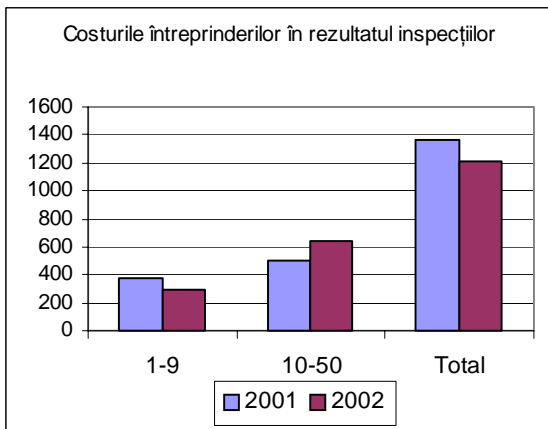
5.8 Timpul aferent reglementării de stat

Timpul alocat de ÎMM pentru îndeplinirea procedurilor regulatorii de stat este în scădere comparativ cu media pe țară, cu toate acestea, diferența este mică, fapt ce relevă că întreprinderile micro și mici sunt supuse excesiv reglementărilor de stat.

Cu toate că procedurile de inspecție au fost liberalizate într-un anumit fel, controlul din partea statului

rămâne a fi obstacolul major în dezvoltarea businessului privat. Pentru stimularea dezvoltării sectorului ÎMM, se recomandă formarea unui organ interministerial, după modelul celui a

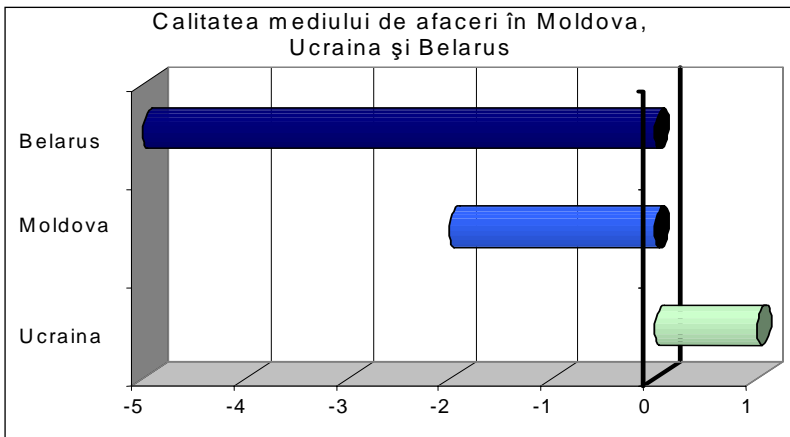
constituit în Ucraina, responsabil de reducerea impactului administrării de stat asupra ÎMM și de expertiza proiectelor de acte legislative menite să protejeze ÎMM în cazul lezării drepturilor acestora.

6. Mediul regulatoriu în Moldova și alte țări

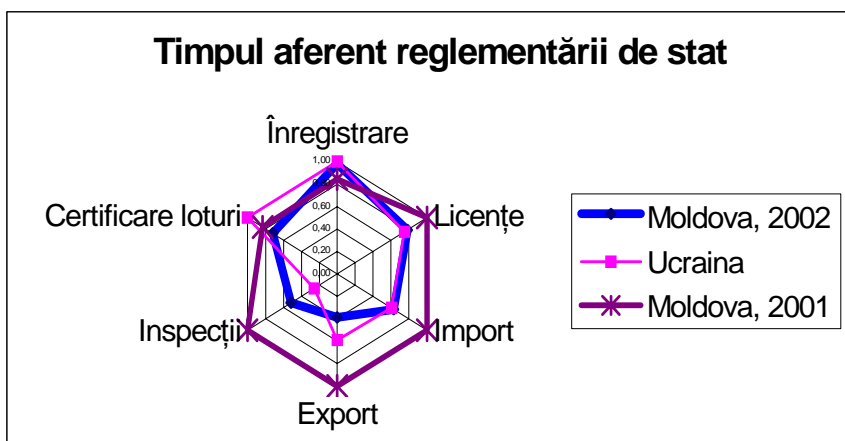
Sondajul întreprinderilor a demonstrat că sectorul privat din Moldova este supus unor reglementări statale excesive. Întreprinderile autohtone sunt într-o situație dezavantajoasă față de alte țări. În consecință, interesele investitorilor străini sunt orientate spre alte regiuni. Într-un mediu de afaceri nefavorabil, nici persoanele fizice și nici cele juridice autohtone nu manifestă mari interese de a investi în activitatea economică.

Climatul de afaceri în Moldova a fost comparat cu cel din Ucraina, unde în ultimii ani calitatea acestuia s-a îmbunătățit esențial în rezultatul implementării reformei regulatorii la nivel național și regional, și cu cel din Belarus, care este considerată de către Banca Mondială țara cu cel mai nefavorabil climat de afaceri. Figura de mai jos relevă modificarea pozitivă sau negativă (de la minus cinci la plus cinci puncte) a calității mediului de afaceri, în ultimii trei ani, în care activează întreprinderile din țările menționate.

Sursa: The Business Environment of Western CIS: Belarus, Moldova, Ukraine. Banca Mondială, 2003

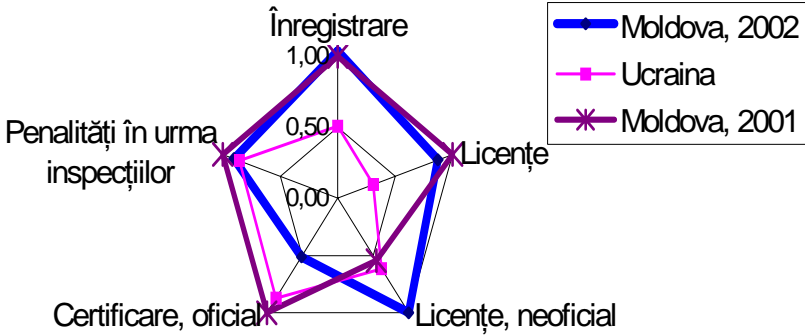
Moldova ocupă poziția de mijloc între aceste două țări și demonstrează o înrăutățire a climatului de afaceri în medie pe țară. Această situație se datorează timpului excesiv alocat pentru a satisface cerințele regulatorii, costurilor oficiale înalte aferente reglementării de stat, majorării numărului de inspecții a agenților economici de către organele de stat, dublărilor de funcții și responsabilități ale organelor publice, sistemului juridic ineficient, precum și faptului că în anul 2002 nu s-au înregistrat schimbări substanțiale în reducerea nivelului corupției. Diminuarea plăților neoficiale a fost înregistrată doar în unele domenii.

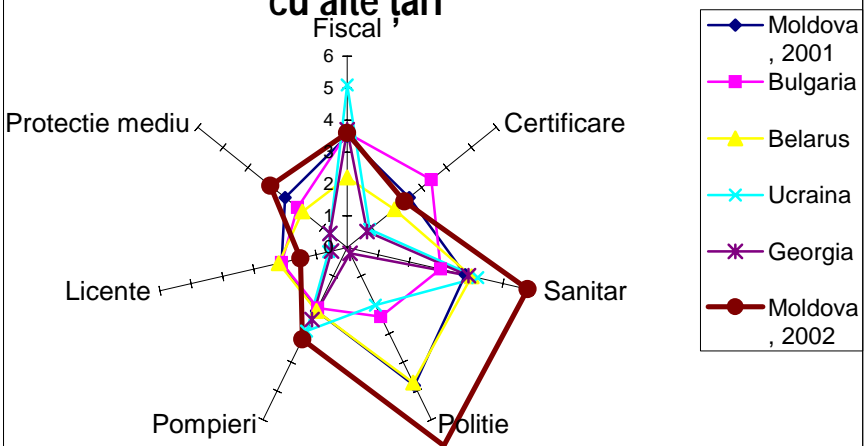
Analiza comparativă a timpului necesar pentru îndeplinirea condițiilor regulatorii pe tipuri de reglementări de stat, a costurilor aferente acestor proceduri și frecvența inspecțiilor în Republica Moldova, comparativ cu alte țări, este reprezentată în figurile de mai jos.

Comparând impactul administrării de stat în Moldova cu cel din alte țări, se observă că agenții economici autohtoni se află în condiții dezavantajoase, înregistrând cheltuieli mai mari. Și sub aspectul frecvenței inspecțiilor organelor de stat, în Moldova, periodicitatea acestora este mult mai mare decât în alte țări.

Costurile aferente reglementării de stat

Frecvența inspecțiilor în comparație cu alte țări

7. Relația dintre corupție și evaziune fiscală

Din capitolele precedente se observă clar care este impactul corupției asupra mediului antreprenorial al Republicii Moldova. Toate costurile suplimentare (mite și contribuții „benevole”) în cele din urmă, vor fi incluse în prețul produselor sau al serviciilor, diminuând competitivitatea acestora. În situația creată, se impun un șir de întrebări: există oare o legătură dintre fenomenul corupției și cel al evaziunii fiscale? Care ar fi indicatorii în măsură să descrie disciplina fiscală la nivelul unei regiuni sau la nivelul întregii economii? Care ar fi indicatorii capabili să descrie fenomenul corupției (sau cel puțin al mituirii). Care este legătura dintre acești indicatori?

7.1 Disciplina fiscală la nivel de economie

Conform datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat, în anul 2002 numărul total al contribuabililor a fost de 593069 (60195 persoane juridice și 532824 persoane fizice). Dintre aceștia au fost supuși controalelor fiscale 204474 contribuabili (11756 persoane juridice și 8718 persoane fizice). Pe parcursul controalelor respective au fost stabilite încălcări ale legislației fiscale în 10966 cazuri, sau în 53,6% (inclusiv 5968 persoane juridice și 4998 persoane fizice). În final au fost calculate plăți suplimentare în mărime de 274418,3 mii lei, din care sancțiunile au format 48,6%.

Conform calculelor noastre, efectuate în baza rapoartelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat, dinamica indicatorilor evaziunii fiscale poate fi pe scurt descrisă în felul următor:

Ponderea persoanelor juridice care au fost supuse controalelor fiscale s-a diminuat de la 29,37% în 1994 până la 19,52% în 2002. Această dinamică se explică în mare măsură prin creșterea esențială a numărului persoanelor juridice în acești ani (de la

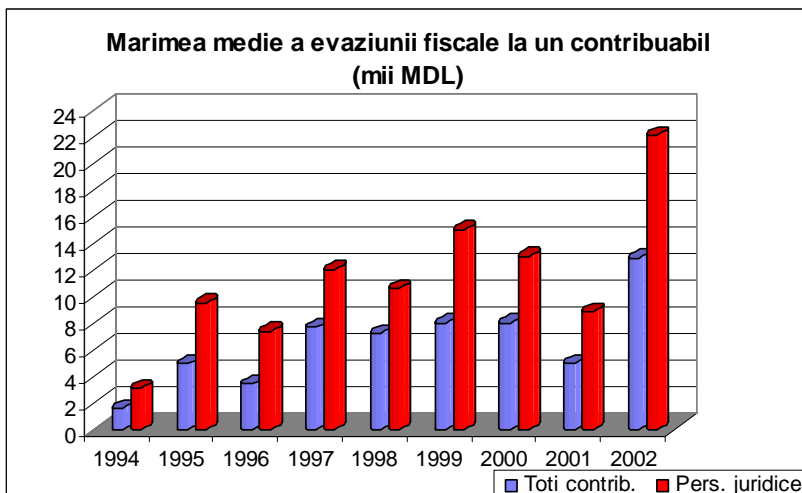
11598 la 60195) ceea ce, de fapt, vorbește despre diminuarea practic de două ori a probabilității de a fi depistat la eschivări de la plata impozitelor pentru persoanele juridice. Numărul persoanelor fizice contribuabile a crescut și mai mult, dar atât contribuția lor la veniturile bugetului, cât și evaziunile fiscale sunt minore, de aceea atenția acestui studiu este concentrată preponderent asupra persoanelor juridice.

Un indicator care, într-un fel, descrie disciplina fiscală este *frecvența evaziunii fiscale* sau ponderea subiecților, din numărul total al contribuabililor supuși inspecțiilor fiscale, depistați că au încălcat legislația fiscală. Conform calculelor, acest indicator a crescut de la 34% în anul 1994, până la 70% în 2002 sau practic s-a dublat.

Frecvența evaziunii fiscale (% din numărul total al controlurilor)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toti contribuabilii	34	40	39	53	59	59	65	70	70
Persoane juridice	53	63	65	53	66	70	71	68	64

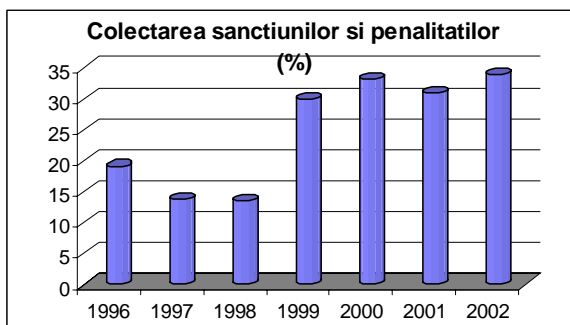
Un alt indicator care exprimă disciplina fiscală este *suma evaziunii fiscale medii pentru un contribuabil*. Calculele arată că acest indicator a crescut de la 1,59 mii lei în anul 1994 (3,1 mii lei pentru o persoană juridică) până la 12,9 mii lei în anul 2002 (22,1 mii lei pentru o persoană juridică).

Rata penală reflectă gradul de penalizare aplicat celor s-au eschivat de la plata impozitelor este, sau raportul „sanctiuni/evaziune fiscală”. Pe parcursul anilor 1994-2002 acest indicator a suferit numeroase modificări, diminuându-se, în anul 1994, de la 150% la 66% în 1999 și apoi crescând până la 94% în 2002.

Rata penala (% - penalitati / evaziune)									
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toti contribuabilii	149	80	165	129	102	66	70	118	94
Persoane juridice	150	79	161	130	102	66	68	108	94

Adesea aplicarea amenzilor excesive este urmată de micșorarea ulterioară de către fisc a sumei amenzilor. Astfel, după o aplicare a unei rate mai înalte a penalităților în 2001, s-a recurs la recalcularea sancțiunilor

financiare și micșorarea lor cu 62889,6 mii lei în 2002.

Restituirea despăgubirilor (colectarea sancțiunilor) depistate de către colaboratorii inspectoratelor fiscale fiind exprimată în procente din suma calculată, poate de asemenea servi într-o măsură oarecare drept un indicator al disciplinei financiare. Acest indicator a oscilat între circa 14% în anul 1997 și 34% în anul 2002, fapt ce demonstrează că, în 2002, Inspectoratul Fiscal Principal de Stat a depus un efort mai mare la colectarea surselor la budget în comparație cu anii precedenți.

Evaluarea evaziunii fiscale totale în Republica Moldova, pe parcursul anilor 1994-2002 a avut la bază modelul evaziunii fiscale descris în lucrarea „Tax Evasion in a Transition Economy: Theory and Empirical Evidence from the Former Soviet Union

Republic of Moldova” (J. Andersen and Lilia Carașciuc, 1999, jurnal „Public Economics”). Drept date de intrare în acest model au servit rezultatele a 180.564 de controale întreprinse de către Inspectoratul Fiscal Principal de Stat al Republicii Moldova în perioada nominalizată. S-a ținut cont atât de distribuția geografică a evaziunii fiscale, cât și de densitatea și dimensiunea evaziunii medii după tipul organizării juridice a contribuabililor (în total 15 tipuri, incluzând persoane juridice – întreprinderi de stat, întreprinderi mixte, întreprinderi de arendă, cooperative de toate tipurile, societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni, întreprinderi cu investiții străine, organizații obștești, bănci, companii de asigurare, asociații, concerne, consorții, alte uniuni, gospodării țărănești, instituții bugetare; la fel ca și persoane fizice – întreprinderi individuale, societăți pe nume colectiv, cetățeni care au obiecte impozabile etc.).

Evaluarea evaziunii fiscale total

	1999	2000	2001	2002
Numarul pers.juridice	47997	51723	56393	60195
Numarul pers.fizice	405019	497950	519573	532824
Frecventa evaz.pers.juridice(%)	70	71	68	64
Frecventa evaz.pers.fizice(%)	48	55	71	57
Evaz.medie pers.jurid.(mii.lei)	15.40	13.44	8.84	22.10
Evaz.medie pers.fizice(mii lei)	0.59	0.75	1.01	1.85
Evaz.total - pers.jurid.(mil.lei)	517	494	339	851
Evaz.total - pers.fizice (mil.lei)	115	205	371	562
TOTAL EVAZIUNI (mil. lei)	632	699	710	1413

Cu părere de rău, din anul 2002 rapoartele anuale ale Inspectoratului Fiscal Principal de Stat au suferit unele modificări și nu conțin informația financiară într-o formă detaliată după tipurile de contribuabili. De aceea până la efectuarea calculelor evaziunii fiscale totale, a fost necesar de a porni de la premisa că evaziunea fiscală medie s-a schimbat cu aceleași ritmuri la toate tipurile de contribuabili, fapt care chiar dacă diminuează întrucâtva exactitatea calculelor, dar totuși oferă posibilitatea de a vedea tabloul eschivării de la plata impozitelor care este destul de amplu.

Conform calculelor noastre, suma totală estimată a evaziunii fiscale a constituit , în anul 2002, circa 24% din veniturile bugetului consolidat. Din această cifră, ponderea persoanelor juridice constituie circa 50%. În mod absolut, evaziunea fiscală a atins, în 2002, cota de 1,4 miliarde lei, ceea ce constituie o creștere considerabilă în comparație cu anul 2001, când evaziunea fiscală se estima la circa 700 milioane lei. Numărul total al persoanelor juridice a crescut, în 2002, cu 3802 unități. Frecvența evaziunilor fiscale printre persoane juridice s-a diminuat de la 68 la 64%, iar evaziunea medie a crescut de 2,5 ori. De fapt, trebuie de menționat, în primul rând, faptul că în anul 2002, din cauza insuficienței stringente de venituri în bugetul statului, organele fiscale au avut de lucrat cu un deosebit zel pentru a căuta pe cei care încalcă legislația fiscală. În al doilea rând, de obicei, în cadrul controalelor fiscale se examinează și documentația financiară din anii precedenți, de aceea sumele evaziunii fiscale estimate includ parțial și datele anilor precedenți. Și, în sfârșit, un factor deosebit de important este răspândirea corupției în rândul inspectorilor fiscali. Dacă ea a diminuat pe parcursul anului 2002, aceasta ar putea duce la înregistrarea de către inspectori a unor sume mai mari de evaziune fiscală.

Sondajul efectuat de către Transparency International – Moldova confirmă, într-o măsură oarecare, acest fapt. Antreprenorii au fost întrebați cum se comportă inspectorii fiscali în cazul când depistează eschivări de la plata impozitelor. Rezultatele arata că dacă în anul 2000 numai în 19% din numărul total de încălcări, inspectorii le înregistrează conform legii fără de a recurge la mită¹, atunci în 2002 ponderea lor a constituit deja 35%². Deci,

¹ Carașciuc Lilia și Obreja Efim, Corupția și accesul la justiție, Transparency International - Moldova, 2002

² Carașciuc Lilia, Corupția și calitatea guvernării: cazul Moldovei, Transparency International – Moldova, 2002

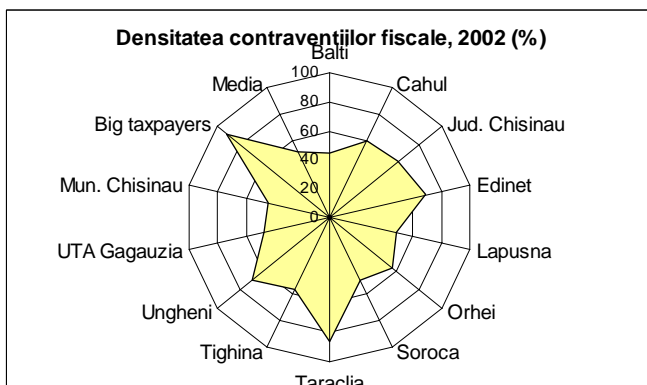
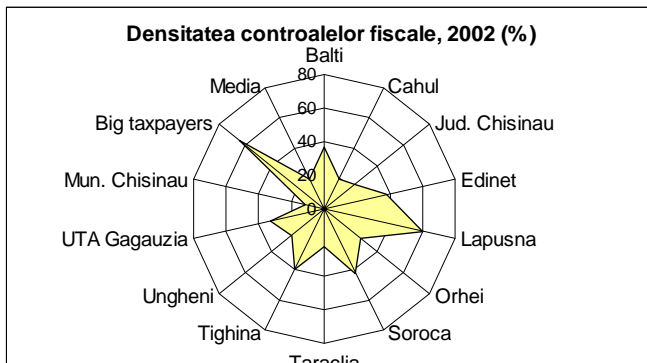
la prima vedere, este vorba de o ameliorare a situației. Pe de altă parte, antreprenorii afirmă că pentru a “scăpa” de plata amenzii, în 2000, era suficient de a plăti în medie o mită care constituia 34,22% din suma datorată statului, iar în 2002, aceasta constituia deja 37,8%.

7.2 Diferențieri regionale ale disciplinei fiscale

Analiza fenomenului evaziunii fiscale dintre persoanele juridice în județe relevă în

tabloul destul de diferențiat. Astfel, densitatea controalelor variază de la 11,4% în municipiul Chișinău până la

42,17% în jud. Soroca, media pe Republica Moldova fiind de 19,53%. Adică, dacă în municipiul Chișinău a fost supusă controalelor fiscale fiecare a noua persoană juridică, atunci în jud. Soroca – aproape fiecare a doua. Aceasta se explică, în mare măsură, printr-un număr înalt al agenților economici în mun. Chișinău (38750) în comparație cu or. Soroca (2132).

Un caz aparte îl reprezintă contribuabilii mari, 64,44% dintre care au fost supuși controalelor fiscale în 2002.

Densitatea minimă a *contravențiilor fiscale* descoperite de către inspectorii fiscali printre persoanele juridice revine iarăși mun. Chișinău (43,86%) și jud. Bălți (44,86%) și UTA Gagauzia (45,86%). Cotele maxime în 2002 au fost următoarele: jud. Taraclia (85,71%), jud. Ungheni (68,58%) și jud. Edineț (68,5%), media pe Republica Moldova fiind de 50,77%.

Iarăși un caz special îl reprezintă contribuabilii mari, în cazul lor acest indicator, în 2002, a constituit 91,38%.

Evaziunea medie la un contribuabil diferă esențial în funcție de forma organizatorică a acestuia, dar, cu părere de rău, în 2002, Inspectoratul Fiscal a prezentat informația cu privire la calculul suplimentar al impozitelor și plăților, precum și a sancțiunilor în diviziune de județe (inclusiv persoane juridice și fizice). Astfel, evaziunea medie pentru toți contribuabilii atinge cota maximă în mun. Chișinău (8,81 mii lei). Aceasta nu este surprinzător, ținând cont de faptul că în mun. Chișinău sunt concentrate circa 65-70% din activitatea economică a țării. Este mai puțin explicabil faptul că evaziunea fiscală medie la un contribuabil în UTA Găgăuzia se plasează pe locul doi după mun.

	Evaziunea medie-toti contribuabilii 2002 (mii MDL)
Balti	1.59
Cahul	2.51
Jud. Chisinau	2.39
Edinet	2.24
Lapusna	4.84
Orhei	1.87
Soroca	2.44
Taraclia	5.49
Tighina	2.90
Ungheni	2.72
UTA Gagauzia	5.66
Mun. Chisinau	8.81
Contrib. mari	224.23
Media	6.89

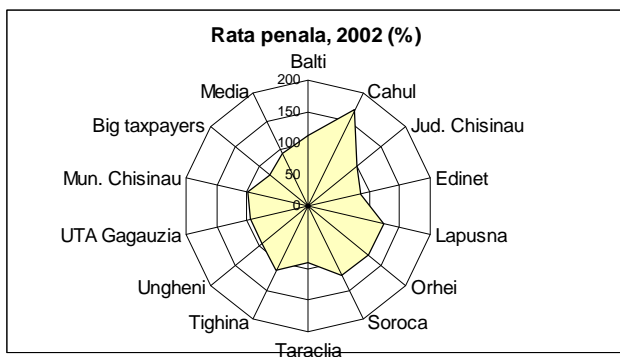
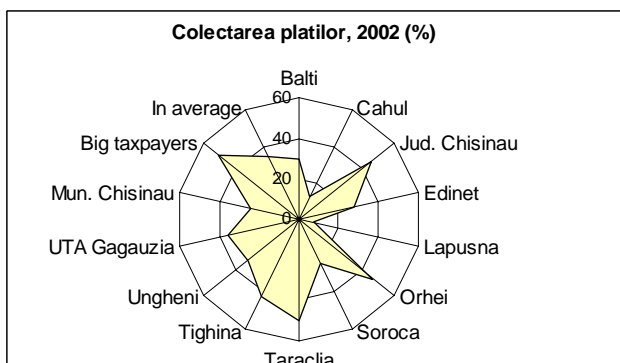
	Sanctiunile medii, 2002 (mii MDL)
Balti	1.78
Cahul	4.24
Jud. Chisinau	2.41
Edinet	1.91
Lapusna	6.02
Orhei	2.29
Soroca	2.97
Taraclia	4.88
Tighina	3.34
Ungheni	2.54
UTA Gagauzia	5.28
Mun. Chisinau	8.67
Contrib. mari	175.18
Media	6.51

Chișinău (5,66 mii lei), media pe țară fiind 6,89 mii lei. Dacă media pe țară a sumei evaziunilor fiscale în cazul persoanelor juridice constituie 22,1 mii lei, atunci acest indicator pentru contribuabilii mari este de zece ori mai înalt. De aici urmează explicația de ce organele fiscului acordă o atenție deosebită acestui grup de contribuabili, supunând controlului, în 2002, circa 65% din numărul lor total.

Sanționarea în medie a fiecărui contribuabil care a încălcat legislația fiscală de asemenea a variat în 2002 pe regiuni, începând cu 1,78 mii lei în jud. Bălți, 1,91 mii lei în jud. Edineț și terminând cu 8,67 mii lei în mun. Chișinău. Media pe republică a constituit 6,51 mii lei, iar media pentru categoria contribuabililor mari – 175,18 mii lei. Acest indicator depinde în mare măsură de evaziunea medie și de rata penalizării în regiuni.

Variază esențial și tabloul *colectării plăților și a sancțiunilor* calculate în urma controalelor fiscale. Astfel, în anul 2002,

din suma de plăți și sancțiuni calculată total au fost colectate doar 34%. În jud. Lapușna s-au colectat doar

7,54%, în jud. Cahul 12,47%, în mun. Chișinău – 24,19%.
Maximele revin jud. Taraclia- 50%, jud. Orhei – 47,05% și jud. Chișinău – 45,75%. Contribuabilii mari au achitat până la finele anului 50.54%.

Printre cauzele răspândirii fenomenului evaziunii fiscale se numără povara fiscală grea și neuniformă în diferite regiuni, vulnerabilitatea și coruperea organelor de control și extinderea unui sistem de înlesniri fiscale. Deși, formal vorbind, povara fiscală în Republica Moldova oscilează în jurul a 25-30%, aproape de cota existentă în statele Europei de Vest, această cifră se formează ca o medie în condițiile când o parte din contribuabili achită în întregime impozitele, iar cealaltă – nu. Deci, povara fiscală “teoretică” este mult mai mare decât cea “practică”. Posibilitatea de a se eschiva de la plata impozitelor printr-o înțelegere neformală cu inspectorii fiscali ridică esențial atractivitatea evaziunii fiscale.

7.3 Conexiunea “corupție - evaziune fiscală”

Pentru a stabili legătura dintre evaziunea fiscală și corupție s-a recurs la baza informațională a cercetării sociologice a Băncii Mondiale „Costs of doing business” efectuat de către *ProEra Grup*. Datele cercetării au fost utilizate pentru a estima volumul

Evaluarea platilor neficiale totale in 2002 (USD)

	Licentiere	Certificate, autorizatii sanitare	Autorizatii la import	Autorizatii la export	Inspectii	Autorizatii pentru constructii	TOTAL
Mun. Chisinau	504514	2996822	2422663	542393	1639891	1194012	9300295
Jud. Balti	13407	306070	128820	87930	460158	127465	1123850
Jud. Chisinau	67301	147654	52656	39028	309296	111145	727080
Jud. Cahul	66313	74613	23507	23511	257615	57279	502838
Jud. Edinet	84612	84272	16455	19044	349528	60373	614283
Jud. Lapusna	23315	75703	48895	15282	509581	63786	736562
Jud. Orhei	6098	85958	23977	18573	291472	68052	494131
Jud. Soroca	15059	108585	94029	59247	309500	108479	694899
Jud. Tighina	23003	41895	12694	13166	48934	93972	233665
Jud. Ungheni	32448	76704	50306	30799	247296	31253	468806
UTA Gagauzia	68812	118055	30089	20925	455410	90132	783422
Total	904882	4116331	2904093	869898	4878680	2005948	15679832

total de plăți neoficiale efectuate de către întreprinderile sectorului privat funcționarilor de stat. La baza estimării au fost puse datele vizând mărimea medie și frecvența acestor plăți pentru licențiere, obținerea certificatelor, autorizațiilor sanitare, autorizațiilor de export-import, inspecțiilor, autorizațiilor de construcții. În calcule nu s-a ținut cont de plățile efectuate la înregistrarea întreprinderilor. Estimarea a fost făcută atât la nivel național, cât și la nivel regional.

Rezultatele arată că, în anul 2002, marea parte a plăților neoficiale, cu excepția plăților pentru înregistrarea întreprinderilor, revine mun. Chișinău (59 %), ceea ce este și firesc, deoarece Chișinăul concentrează mai mult de jumătate din activitatea economică din țară. Capitala este urmată de județele Bălți (7%), Lăpușna (5%) și UTA Găgăuzia (5%). Sumele mai mici de plăți neoficiale se estimează în județele Tighina (1%) și Ungheni (3%). Însă acest indicator nu exprimă complet fenomenul mituirii în regiunile Moldovei, deoarece e de la sine înțeles că în regiunile mai active din punct de vedere economic sunt posibile mai multe cazuri de mituire.

Comparatie platilor neoficiale cu veniturile fiscale in regiuni, 2002

	Plati neoficiale, mii USD	Venituri fiscale, mii.USD	Plati neoficiale % din veniturile fiscale
Mun. Chișinău	9300	43616	21
Județul Bălți	1124	15221	7
Județul Chișinău	727	6550	11
Județul Cahul	503	4089	12
Județul Edineț	614	5032	12
Județul Lăpușna	737	4538	16
Județul Orhei	494	4664	11
Județul Soroca	695	6012	12
Județul Tighina	234	2667	9
Județul Ungheni	469	4104	11
UTA Gagauzia	783	4008	20
Total	15680	100501	16

Un indicator care într-o formă convențională leagă mituirea cu activitățile economice desfășurate pe teritoriul țării ar fi *coraportul dintre volumul plăților neoficiale oferite funcționarilor publici și încasările fiscale* pe același teritoriu – aceste încasări pot servi într-o măsură oarecare drept un indicator al activității economice declarate, dar și al poverii birocratice exercitate asupra activității antreprenoriale. Analiza acestui indicator arată o diferențiere esențială în regiuni. Astfel, în mun. Chișinău acesta constituie 21%, în UTA Găgăuzia – 20%, media pe țară fiind de 16%. Vedem că este vorba de o povara birocratică destul de mare.

Trebuie însă să amintim faptul, că această estimare s-a făcut ținându-se cont doar ce cele circa 24 mii de întreprinderi înregistrate care prezintă rapoartele statistice, dar mai există un număr impunător de întreprinderi care nu au intrat în această categorie. De asemenea, nu s-au luat în considerație plățile neoficiale la înregistrarea întreprinderilor. Numai în municipiul Chișinău aceste plăți au constituit în anul 2002 circa 250 mii USD.

Mita medie si frecventa mituirii

	Mita medie(USD)	Frecventa mituirii (% din total)
Mun. Chișinău	473.6	26.7
Jud.Balti	205.6	11.6
Jud. Chisinau	726.6	11.5
Jud. Cahul	375.6	35.0
Jud. Edinet	799.7	19.4
Jud. Lapusna	183.1	16.0
Jud. Orhei	314.0	22.3
Jud. Soroca	224.8	20.0
Jud. Tighina	404.3	21.0
Jud. Ungheni	403.0	8.9
UTA Gagauzia	496.1	75.5
Media	504.1	28.4

Un indicator, în măsură să descrie corupția în sectorul public, ar putea fi *suma medie a mitei plătite de către o întreprindere*. Mărimea acesteia a variat, în 2002, în Republica Moldova de la 205 USD în jud. Bălți până la 726 USD în jud. Chișinău și aproape 800 USD în jud. Edineț, media pe țară constituind circa 500 USD.

Din punct de vedere al *frecvenței mitelor*, în anul 2002, cota maximă revine Găgăuziei. Una din explicațiile acestui fenomen este faptul că în această regiune autonomă businessmanii plătesc mită și autorităților Republicii Moldova, și autorităților UTA Găgăuziei. Într-un fel, autonomia regiunii în loc ca să stimuleze activitatea de antreprenariat, creează piedici suplimentare. După frecvența plăților de mită UTA Găgăuzia este urmată de jud. Cahul – 35%, mun. Chișinău – 26,7% și jud. Orhei 22%.

Se observă că în mun. Chișinău, jud. Cahul, jud. Edineț și UTA Găgăuzia reprezentanții sectorului de stat s-au manifestat mai negativ din punct de vedere al corupției. Totodată, aceste regiuni se manifestă mai negativ și din punctul de vedere al disciplinei fiscale sub aspectul frecvenței contravențiilor fiscale sau a evaziunii fiscale în mediu la o întreprindere mai înalte.

Este greu de spus care din aceste două fenomene (corupția și evaziunea fiscală) este cauza, iar care - consecința. Desigur că informația unui singur an nu este suficientă pentru a cerceta dacă există o corelație strânsă între aceste două fenomene. Dar nu ar fi surprinzător faptul, dacă după o analiză mai minuțioasă s-ar ajunge la concluzia că într-o economie cu un nivel înalt al corupției în rândul funcționarilor de stat penalizările înalte pentru evaziune fiscală duc nu atât la diminuarea evaziunii fiscale, cât la intensificarea corupției.

7.4 Mic model al evaziunii fiscale

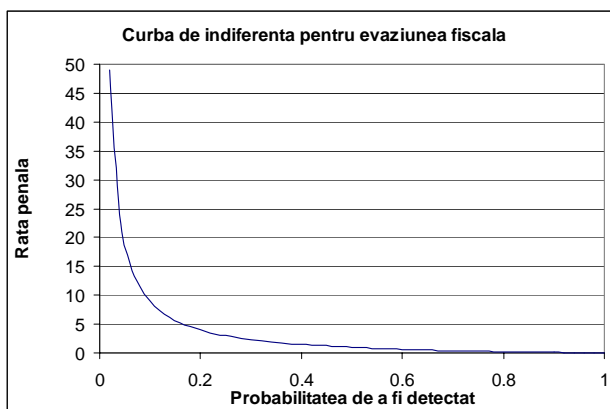
În lucrarea „Tax Evasion in a Transition Economy: Theory and Empirical Evidence from the Former Soviet Union Republic of Moldova” (J. Andersen and Lilia Carasciuc, 1999, journal „Public Economics”) a fost examinat un model elementar al evaziunii fiscale și a fost construită *curba de indiferență* care, de fapt, arată ce combinații ale frecvenței inspecțiilor fiscale și rate penale ar putea descuraja evaziunea fiscală. Adică se caută combinațiile care asigură un beneficiu net nul al evaziunii fiscale. Într-o formă mai simplificată aceasta se poate interpreta în felul următor:

Beneficiul net al evaziunii fiscale este diferența dintre beneficiul brut (adică însuși volumul evaziunii fiscale – E) și pierderile așteptate, luând în considerație probabilitatea de a fi detectat în evaziune fiscală – P și rata penală – r care este aplicată față de infractorii legislației fiscale. Aceste pierderi se calculează în modul următor: $P * E * (1+r)$. Beneficiul net este egal cu zero când suma evaziunii se egalează cu pierderile așteptate:

$$E = P * E * (1+r) \quad (1),$$

$$\text{adică } P = 1 / (1+r) \quad (2).$$

Curba care ilustrează mulțimea punctelor descrisă de această formulă, este *curba de indiferență* pentru evaziune fiscală.

Observăm că pentru probabilități care variază de la 10 la 20% ratele penale sunt foarte înalte. Trebuie de menționat însă faptul că în timpul controalelor fiscale inspectorii cercetează informația nu pentru un singur an, dar pentru 2-4 (N) ani (în medie 3 ani). Prin urmare, formula (1) va primi următoarea formă:

$$E = P * N * E * (1+r) \quad (3),$$

adică *curba de indiferență* se va apropia de originea coordonatelor.

Estimările evaziunii fiscale descrise mai sus au fost bazate pe presupunerea că inspectorii fiscali sunt persoane integre și înregistrează toate încălcările legislației fiscale depistate în rapoartele sale, ceea ce, de fapt, e cazul ideal.

Acest model poate fi adoptat și la condițiile când o parte din inspectorii fiscali nu sunt persoane integre și în schimbul unei mite nu raportează o parte de evaziune fiscală.

Să presupunem că ponderea cazurilor când inspectorii se poartă conform legii este S , iar ponderea cazurilor când ei ascund încălcările observate este $(1-S)$. Presupunem, de asemenea, că volumul evaziunii fiscale medii detectate și declarate onest de către inspectorii este Ed , iar evaziunea care nu este înregistrată de către inspectorii fiscali este En . Mita plătită de contribuabili, de obicei prezintă o pondere (R) din suma care trebuie rambursată statului – evaziunea fiscală plus penalitatea $E*(1+r)$.

Condiția când beneficiul net al evaziunii fiscale va fi egal cu zero se va îndeplini de asemenea când suma evaziunii se va egala cu pierderile așteptate, ținând cont de ponderea cazurilor când inspectorii nu respectă legislația și suma mitei pe care o achită contribuabilii:

$$S*Ed + (1-S)*En = S*Ed*P*N*(1+r) + (1-S)*En*P*N*(1+r)*R \quad (4).$$

De aici urmează:

$$Ed*S*(1 - P*N*(1+r)) = En*(1-S)*(P*N*(1+r)*R - 1) \quad (5).$$

Din această expresie se poate calcula volumul evaziunii fiscale depistate de către inspectorii, dar neînregistrate din motiv că s-a plătit o mită.

$$En = S * Ed * (1 - P * N * (1 + r)) / (1 - S) * (P * N * (1 + r) * R - 1) \quad (6).$$

Cum să ajungem de la model la rezultate concrete?

Pentru Republica Moldova $N=3$, după cum s-a menționat deja. Mai sus putem observa că P – adică probabilitatea de a fi detectat în evaziune fiscală (frecvența controalelor pentru persoane juridice) este în medie 20%. Deci, $P = 0.2$. Rata penală medie este de circa 100%, adică $r = 1$.

Într-un sondaj efectuat de care Transparency International – Moldova pe un eșantion de 600 de businessmani cărora li s-a pus întrebarea cum se comportă inspectorii fiscali când descoperă încălcări ale legislației fiscale, ponderea celor care au numit direct “prețul tăcerii” sau au acceptat mita și nu au fixat încălcările observate, în anul 2000, a fost de 78,8%, iar în anul 2002, această cotă s-a diminuat până la 61%. Deci, drept S poate fi luată o valoare minimă de 60%, adică $S = 0.6$.

O altă întrebare din acest sondaj era următoarea: “Presupunem că inspectorul fiscal a descoperit că datorați statului o sumă de bani. A câta parte din aceasta sumă este suficient de a plăti direct inspectorului, pentru ca problema să fie soluționată”? Răspunsul a oscilat de la 34,22% în anul 2000, până la 37,8% în anul 2002. Iarăși putem accepta valoarea minimă, adică putem admite că $R=0.34$.

Acum substituim aceste date în modelul nostru și obținem că volumul evaziunii depistate, dar neînregistrate de către inspectorii este egal cu 50% în comparație cu evaziunea înregistrată, adică volumul real al evaziunii fiscale este cu 50% mai mare decât cel calculat în baza extrapolării datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat. Astfel, constatăm că evaziunea fiscală totală constituie circa 35-40% din veniturile bugetului consolidat.

Desigur, aceasta este doar o estimare destul de aproximativă a evaziunii fiscale și modelul mai poate fi perfecționat esențial, dar ea demonstrează clar acutizarea problemei evaziunii fiscale în țările de tranziție și în special în Republica Moldova.

În finalul capitolului conchidem că evaziunea fiscală și pierderile pentru buget ar înregistra cote mult mai mici dacă fenomenul corupției și reglementarea excesivă ar putea fi reduse.

La 17-19 octombrie 2003, la Universitatea St. Gallen din Elveția a avut loc conferința internațională “Evaziunea fiscală, încrederea și capacitățile statului”. Una din concluziile principale ale conferinței a fost că evaziunea fiscală este mai mare acolo, unde cetățenii manifestă mai puțină încredere în instituțiile de stat, iată de ce una din prerogativele principale ale statului este crearea climatului de încredere și de îmbunătățire a imaginii funcționarului public. Posibil că această concluzie este prea generală. Ce să facă funcționarii unui stat care, o perioadă îndelungată de timp, a avut un regim de dictatură sau o administrare rigidă, iar după tranziția la principiile democratice, cetățenii îi tratează pe aceștia cu suspiciune și scepticism? Cum procedăm dacă în general nu este vorba de încredere, dar de o mentalitate pozitivistă (sau negativistă), când cetățenii au o atitudine mai optimistă (sau negativistă) și față de stat, și față de impozite? Cum ar putea fi exprimată cantitativ această încredere a cetățenilor în instituțiile statului, evitând factorul emotiv?

Răspunsul la această întrebare este relativ simplu: anume indicatorii descriși mai sus, care evaluează corupția și calitatea guvernării sunt acei care corelează mai puternic cu încrederea în instituțiile de stat și cu fenomenul evaziunii fiscale. La acești indicatori pot fi alăturați și alții. De exemplu:

- Numărul de instituții (care ajunge la în total la 60 în Moldova) care controlează activitatea întreprinderilor;

- Numărul mediu de controale efectuate la o întreprindere timp de un an, care, în 2002 a fost de 17. Dacă însă se iau în calcul și vizitele neoficiale, atunci acest indicator se ridică până la 33;
- Timpul pe care îl consumă businessmanii rezolvând problemele cu instituțiile de stat, a oscilat, în 2002, potrivit diferitelor cercetări, de la 17 la 24% din timpul total;
- Probabilitatea de a rezolva problema rapid și pe cale legală;
- Povara fiscală, care oscilează în jurul la 25-30%, la această cotă se ajunge în condițiile când o parte dintre producători plătesc statului, în calitate de impozite, circa 50% din venituri, iar o altă parte se eschivează de la plata acestora;
- Numărul de modificări în legislația ce reglementează funcționarea sectorului privat care în 10 ani de tranziție a depășit cifra de 760. Accesul mic la informație privind modificările în legislație, fapt care îi face pe antreprenori mai vulnerabili la controalele instituțiilor de stat;
- Numărul ramurilor economice în care se creează situația de monopol sau monopsonie (un singur cumpărător);
- Numărul exagerat de impozite pe care trebuie să le achite întreprinderile. În unele cazuri este vorba de niște plăți simbolice, cum ar fi 2-3 lei (30-35 cenți), dar pentru a achita aceste impozite, contabilul întreprinderii trebuie să colecteze câte 3 semnături și ștampile în instituții aflate în diferite colțuri ale orașului și să piardă foarte mult timp pentru aceasta.

Toți acești indicatori contribuie la formarea acelei neîncrederi a contribuabililor față de instituțiile de stat. Pe lângă aceasta, se mai poate menționa și faptul că cetățenii trebuie să aibă siguranță că statul va utiliza eficient impozitele acumulate de la cetățeni.

Sporirea transparenței și combaterea corupției: concluzii și recomandări

În urma efectuării studiului dat, putem conchide, că în Republica Moldova sistemul de reglementare de stat se axează pe elaborarea și aprobarea actelor legislative și normative și/sau pe completarea celor în vigoare, neținând cont de eficiența acestora și impactul lor asupra activității de antreprenariat. Instituțiile de stat foarte rar vin cu propunerea de a abroga actele anterioare din cauza ineficienței acestora sau de a încerca să pună în discuție căile de aplicare a actelor normative într-un mod mai eficient pentru antreprenori. Drept urmare a acestui fapt, sistemul de reglementare de stat devine tot mai complicat, cu funcții care se suprapun și care provoacă nemulțumiri în mediul de afaceri.

Acest sistem, fiind sofisticat și puțin transparent, contrapune interesele departamentale, orientate spre încasarea veniturilor pentru serviciile prestate, intereselor naționale, orientate spre dezvoltarea businessului și creșterea economică. Barierele administrative în dezvoltarea economică, incertitudinea și intransparența procedurilor regulatorii de stat sunt factorii cei mai importanți cu impact negativ în activitatea de antreprenariat, facilitând, desigur, manifestări ale corupției.

În scopul reducerii nivelului corupției și sporirii eficienței politicii de reglementare a activității sectorului privat se propun următoarele:

- A adera la Convenția OCDE privind combaterea corupției funcționarilor publici străini în tranzacțiile comerciale internaționale, precum și la ratificarea Convențiilor europene civile și penale privind combaterea corupției;
- A adera la Convenția internațională pentru simplificarea și armonizarea regimurilor vamale de la Kyoto, 1973 și a recunoaște principiile activității vamale stipulate în Declarația

Consiliului Cooperării Vamale privind integritatea vamală, Arusha, 1993;

- A introduce sistemul de monitorizare a eficienței actelor legislative și normative. Sistemul respectiv trebuie să includă următoarele aspecte: 1. proceduri clar determinate de dezbateri publice a fiecărui proiect de act legislativ; 2. organele de stat care au inițiat proiectul de act sau sunt responsabile de acest lucru, să întreprindă cercetări periodice a eficienței acțiunilor actului respectiv, care trebuie să fie accesibile societății civile. Drept criterii ai eficienței acestor acțiuni se pot lua trei grupe de indicatori: a fost sau nu realizată decizia; indicatorii de atingere a scopului actului; costurile suportate de către antreprenori pentru realizarea acestor decizii;
- A introduce amendamente la Constituția RM cu privire la lărgirea listei persoanelor cu drept de inițiativă legislativă; a lansa tendere (concursuri) la elaborarea proiectelor de legi și actelor normative; a asigura dezbateri cu participarea largă a experților, reprezentanților businessului, mass-media, societății civile, comunității științifice;
- A exclude dublările funcțiilor organelor de control, cum ar fi cele ale fiscolei și Centrului de Combatere a Crimelor Economice și Corupției (CCCEC). A acorda posibilitate CCCEC să se concentreze asupra combaterii corupției, lăsând sectorul privat în responsabilitatea organelor fiscale;
- A simplifica și asigura transparența procedurilor de reglementare a activității sectorului privat prin reducerea numărului de documente solicitate, a simplifica procedurile de autorizare, licențiere și plată a impozitelor;
- A crea o bază unică de date a agenților economici pentru instituțiile de stat pentru a evita necesitatea prezentării repetate a documentelor; a recomanda agențiilor de control de

coordona graficele inspecțiilor și, în măsura posibilităților, de a efectua inspecții mixte în scopul evitării dublărilor funcțiilor organelor de control;

- A minimiza contactele directe dintre funcționarii statului și solicitanții de licențe și alte documente de stat prin introducerea unui sistem de contact (inclusiv on-line);
- A elabora și a adopta Legea cu privire la protecția drepturilor oamenilor de afaceri;
- A diminua numărul de impozite și taxe și a introduce un impozit unic pentru anumite categorii ale subiecților economici din micul business, a reduce numărul de formulare de dări de seamă fiscale, statistice și financiare, a reduce termenii de dare de seamă o dată în semestru sau o dată în 12 luni pentru acești subiecți economici;
- A monitoriza procesul de acordare a facilităților fiscale cu participarea reprezentanților societății civile și a spori eficiența acestor facilități;
- A elabora și adopta Codurile Etice (de conduită) pentru funcționarii publici și antreprenori, precum și mecanismul de implementare și monitorizare a respectării acestora.